

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Навчально-науковий інститут загальноуніверситетської підготовки

Кафедра «Економіки і бізнесу»

(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Спеціальність 076 Підприємництво та торгівля

Спеціалізація (за наявності) _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ **Лариса БОЛТЯНСЬКА**

(підпис)

(ім'я та прізвище)

« 16 » лютого 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему «Підвищення економічної ефективності вирощування олійних культур в умовах воєнного стану»

Здобувач вищої освіти:

_____

(підпис)

Валентина ЄМЕЦЬ

(ім'я та прізвище здобувача)

Керівник:

_____

(підпис)

д.е.н., професор Тетяна ЯВОРСЬКА

(учене звання, науковий ступінь, ім'я та прізвище)

Запоріжжя, 2026 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Навчально-науковий інститут загальноуніверситетської підготовки
Кафедра «Економіки і бізнесу»
(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Спеціальність 076 Підприємництво та торгівля

Спеціалізація (за наявності) _____

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної програми

Оксана ЛИСАК

(підпис) (ім'я та прізвище)

«26» жовтня 2025 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Лариса БОЛТЯНСЬКА

(підпис) (ім'я та прізвище)

«27» листопада 2025 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи для здобувачів ступеня вищої освіти «Магістр»

здобувача вищої освіти

Ємець Валентини

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Підвищення економічної ефективності вирощування олійних культур в умовах воєнного стану»

керівник роботи д.е.н., професор Тетяна ЯВОРСЬКА

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ректора університету від «25» листопада 2025 року №600-3

2. Строк подання кваліфікаційної роботи 9 лютого 2026 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: науково-теоретична література; статистичні дані України та Миколаївської області; статистична звітність суб'єкта господарювання

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):
Вступ.

Розділ 1. Науково-методичні основи економічної ефективності виробництва олійних культур

Розділ 2. Аналіз ефективності виробництва олійних культур на підприємстві

Розділ 3. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва олійних культур у ПСП «Корпорація України»

Висновки.

Список використаних джерел.

5. Перелік графічного матеріалу: 28 таблиць, 10 рисунків, 8 додатків

6. Дата видачі завдання «27» листопада 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів	Відмітка про виконання
1	Затвердження плану роботи	28.11.2025 р.	
2	Розділ 1 <u>Науково-методичні основи економічної ефективності виробництва олійних культур</u>	19.12.2025 р.	
3	Розділ 2 <u>Аналіз ефективності виробництва олійних культур на підприємстві</u>	16.01.2026 р.	
4	Розділ 3 <u>Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва олійних культур у ПСП «Корпорація України»</u>	02.02.2026 р.	
5	Висновки, список використаних джерел	04.02.2026р.	
6	Перевірка на плагіат	09.02.2026 р.	

Здобувач вищої освіти

_____

(підпис)

Валентина ЄМЕЦЬ

(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____

(підпис)

Тетяна ЯВОРСЬКА

(ім'я та прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР	11
1.1 Розвиток виробництва олійних культур в умовах воєнного стану.....	11
1.2 Ефективний розвиток виробництва олійних культур в умовах воєнного стану	14
1.3 Методика дослідження ефективності виробництва олійних культур в умовах воєнного стану.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	29
2.1. Економічна характеристика господарської діяльності підприємства.....	29
2.2. Динаміка посівної площі, виробництва і реалізації олійних культур.....	41
2.3. Виробничі витрати і собівартість олійних культур.....	50
2.4 Економічна ефективність виробництва та реалізації олійних культур.....	59
РОЗДІЛ 3.ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР У ПСП «КОРПОРАЦІЯ УКРАЇНИ»	68
3.1. Вдосконалення сортового складу олійних культур	68
3.2. Застосування екологічних гербіцидів та інтегрований захист посівів	76
3.3. Економічна ефективність використання добрив при вирощуванні соняшнику та ріпаку.....	86
ВИСНОВКИ.....	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Актуальність теми. Олійні культури є однією з фундаментальних складових аграрної економіки України, забезпечуючи внутрішні потреби та формуючи ключову частину експортного потенціалу. Україна традиційно є світовим лідером з переробки соняшнику та виробництва олії. До 2022 року домінування соняшнику (частка якого у структурі посівних площ сягала до 70%) супроводжувалося переважно екстенсивним типом виробництва, що призводило до порушення сівозмін, виснаження ґрунтів та зниження потенційної врожайності на 15–50%.

Проте повномасштабне вторгнення РФ у лютому 2022 року призвело до системної трансформації функціонування олійно-жирової галузі. Війна не лише спричинила фізичні втрати та скорочення загальних посівних площ, але й докорінно змінила економічну модель агропідприємств.

Ключові виклики, що зумовлюють актуальність дослідження, включають:

1. Катастрофічне зростання собівартості виробництва через підвищення цін на ресурси (добрива, ПММ, ЗЗР), що змусило аграріїв скорочувати норми внесення добрив, ставлячи під загрозу врожайність та якість.

2. Блокада чорноморських портів, що суттєво порушила логістику та призвела до надзвичайно високих транспортних витрат, знижуючи кінцеву ціну для виробника.

3. Географічне зміщення виробництва з прифронтових зон до центральних та західних регіонів, що вимагає адаптації та нових логістичних ланцюгів, орієнтованих на ЄС.

Внаслідок цих шоків, на перший план вийшла фінансова стабільність аграрного сектору. Аграрії переорієнтувалися на культури з вищою ліквідністю та кращими можливостями експорту, як-от ріпак, який демонструє найвищий рівень рентабельності та менш залежний від нестабільних морських коридорів. Ця ситуація вимагає відмови від екстенсивного шляху і переходу до інтенсивної моделі, зосередженої на підвищенні урожайності та якості.

Проблеми, пов'язані з підвищенням економічної ефективності аграрного виробництва, були предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема В.Г. Андрійчука, Ю.О. Лупенка, П.Т. Саблука та інших. Проте питання комплексного вивчення стану олійно-жирової галузі та наукового обґрунтування напрямів підвищення її ефективності в умовах воєнного часу, де ключовими чинниками є логістичний ризик, висока собівартість та потреба в інтенсифікації, залишаються недостатньо вивченими. Важливість вказаної проблематики та необхідність обґрунтування стратегічних пріоритетів для забезпечення фінансової стійкості агропідприємств обумовлюють актуальність подальших досліджень.

Мета та завдання дослідження. Мета роботи полягає в комплексному вивченні і обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних пропозицій щодо підвищення економічної ефективності виробництва олійних культур на підприємстві в умовах військового стану.

Відповідно до поставленої мети, в роботі були визначені та вирішувалися наступні завдання:

- ✓ Розглянути науково-практичні основи підвищення економічної ефективності виробництва олійних культур у зв'язку з економічною стійкістю аграрного сектору.

- ✓ Провести детальний розбір даних сучасного стану виробництва олійних культур та економічні показники діяльності підприємства ПСП «Корпорація України».

- ✓ Визначити ключові економічні виклики воєнного стану (логістичні, цінові, безпекові) та їхній вплив на собівартість та рентабельність соняшнику та ріпаку.

- ✓ Обґрунтувати стратегічні пріоритети та напрями оптимізації структури посівів (через скорочення площ соняшнику та нарощування ріпаку) і технологічної інтенсифікації виробництва.

- ✓ Визначити шляхи удосконалення і підвищення ефективності виробництва олійних культур ПСП «Корпорація України» шляхом мінімізації логістичних ризиків та впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес підвищення економічної ефективності виробництва олійних культур (соняшнику, ріпаку) у сільськогосподарських підприємствах в умовах військового стану.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів проблеми підвищення економічної ефективності виробництва олійних культур, зокрема шляхом впровадження інтенсифікації та оптимізації структури посівів.

Методи дослідження. Теоретичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, комплексний системний підхід до вивчення економічних явищ і процесів, а також базові положення економічної теорії, присвячені ефективності та стійкості агровиробництва.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та інші нормативні документи, матеріали Державного комітету статистики, матеріали первинного обліку та статистична звітність сільськогосподарського підприємства ПСП «Корпорація України», наукові розробки вітчизняних науковців, а також результати особистих розрахунків автора.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені рекомендації можуть бути використані керівництвом підприємства для прийняття управлінських рішень щодо структури посівних площ, інвестицій у якісний посівний матеріал та ресурсозберігаючі технології, також для підвищення фінансової стійкості та стабільної валютної виручки підприємства шляхом нарощування виробництва експортно орієнтованих культур (ріпаку) та використання гнучкої стратегії продажу соняшнику, крім того для забезпечення довгострокового ефективного розвитку через повний перехід на інтенсивний шлях виробництва, зосереджений на підвищенні врожайності та якості насіння.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота викладена на 111 сторінках комп'ютерного тексту, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел із 59 найменувань, містить 28 таблиці, 10 рисунків та 8 додатків.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

1.1 Розвиток виробництва олійних культур в умовах воєнного стану

Продукція олійних культур є одним із ключових джерел формування доходності сільськогосподарських підприємств. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні населення цінними продуктами харчування, галузі тваринництва — кормом, а переробної промисловості — сировиною. В умовах ринкової економіки олійні культури виступають надійним джерелом грошових надходжень, оскільки їх насіння і продукти переробки користуються стабільним попитом на внутрішньому та світовому ринках [7]. Україна традиційно є світовим лідером з переробки соняшнику та виробництва олії, демонструючи позитивну динаміку розвитку галузі навіть у кризові періоди [12; 23].

Виробництво олійних культур в Україні до 2022 року було зорієнтоване переважно на соняшник як основну сировину, частка якого в загальному обсязі виробництва становила близько 67%, а у структурі посівних площ – до 70%. Соняшник був найбільш рентабельним серед інших олійних культур [2]. Збільшення посівів олійних культур відбувалося здебільшого за рахунок зростання площ соняшнику та сої. Серед інших культур, ріпак є ринково привабливим, а попит на нього постійно зростає, оскільки він є сировиною для виробництва біопалива. Соя визнана цінною рослиною з точки зору агрономії, оскільки збагачує ґрунт азотом і поліпшує його структуру [5]. Ці тенденції до 2022 року вказували на переважання екстенсивного типу виробництва соняшнику і сої, внаслідок чого середній рівень урожайності олійних культур був меншим від її потенційного рівня на 15–50% [4].

Повномасштабне вторгнення РФ призвело до скорочення загальних посівних площ в Україні. Порівняно з довоєнними роками, загальна засіяна

площа скоротилася приблизно на 21%. Ці зміни суттєво переробили географічну структуру землеробства [13].

➤ Втрата територій: Близько 15% земель, що використовувалися у рослинництві, залишаються під окупацією або непридатні через бойові дії та мінування, що знизило якість посівів.

➤ Евакуація підприємств: Відбулося зміщення виробництва олійних культур із прифронтових зон та територій з підвищеними безпековими ризиками (наприклад, Запорізька, Херсонська, Харківська області) до західних та центральних регіонів (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Полтавська області). Це особливо помітно у вирощуванні сої та ріпаку, які краще інтегровані в європейські логістичні ланцюги.

Вирішальним у розміщенні підприємств олійножирового комплексу є сировинний чинник, тому основна частина посівних площ та виробничих потужностей була зосереджена у восьми областях: Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Одеській та Харківській [12].

Повномасштабне вторгнення РФ докорінно змінило умови функціонування олійно-жирової галузі. Війна спричинила не лише фізичні втрати, а й суттєво змінила економічну модель функціонування агропідприємств.

Прогнозні очікування виробництва олійних культур у 2024-2025 МР сягають близько 22 млн тонн. Прогнозується, що майже все насіння соняшнику (99,5%) буде перероблене на внутрішньому ринку, що складе 10,9 млн тонн [12].

Отже, розвиток виробництва олійних культур в умовах воєнного стану характеризується адаптацією через скорочення площ, зміщення географії, подолання високої собівартості через економію ресурсів, а також стійкістю олійно-жирової галузі, підтриманої рекордною внутрішньою переробкою. Галузь демонструє високу адаптивність, залишаючись критично важливою для українського експорту [24;26].

1.2. Ефективний розвиток виробництва олійних культур в умовах воєнного стану

Ефективність сільськогосподарського виробництва є однією з фундаментальних економічних категорій, що відображає ступінь раціонального використання сукупності ресурсів – природних, трудових, матеріально-технічних та фінансових. У працях вітчизняних учених-економістів (В.Г. Андрійчук, Ю.О. Лупенко, П.Т. Саблук) підкреслюється, що економічна ефективність повинна оцінюватися комплексно, поєднуючи технологічну, організаційну та економічну складові [29;30].

Проте, в умовах зовнішніх шоків, особливо спричинених військовим станом у період 2022–2024 років, межі ефективності значно розширилися. На перший план виходить поняття економічної стійкості аграрного сектору. Ефективний розвиток у воєнний час — це здатність підприємств не лише максимізувати прибуток у короткостроковій перспективі, але й забезпечувати свою фінансову стабільність, операційну гнучкість та мінімізувати вплив неконтрольованих ризиків (логістичних, безпекових, інфляційних) через адаптацію виробничих стратегій [1;2].

Для ПСП «Корпорація України», що спеціалізується на вирощуванні соняшнику та ріпаку, ефективний розвиток у період 2020–2024 рр. вимагав постійного перегляду співвідношення між двома культурами, виходячи з їхньої ліквідності та експортного потенціалу.

До початку повномасштабного вторгнення український олійно-жировий комплекс демонстрував позитивну динаміку і підтримував статус України як світового лідера з переробки соняшнику та виробництва олії. Продукція олійних культур була одним із основних джерел формування дохідності сільськогосподарських підприємств, а цінові позиції на товарну групу основних олійних культур на внутрішньому аграрному ринку коливалися в межах 8000 – 12000 грн/т, підтверджуючи їхню високу ліквідність.

У структурі посівних площ і виробництва соняшник займав домінуюче становище (близько 70% площ серед олійних). Він характеризувався високою

рентабельністю, проте така перевага мала свою ціну. Навіть у 2020–2021 роках значна частина виробництва соняшнику носила екстенсивний характер, коли площі під культурою розширювалися понад науково обґрунтовані норми, що призводило до порушення сівозмін та, як наслідок, до зниження родючості ґрунтів та збільшення захворюваності посівів. Середній рівень фактичної урожайності соняшнику був на 15–50% меншим від його потенційного рівня.

Ріпак та соя вже до 2022 року розглядалися як важливі культури для балансування сівозмін та диверсифікації ризиків. Ріпак був привабливий як сировина для виробництва біопалива та завдяки стабільному експортному попиту, а соя – як цінна агрономічна культура, що збагачує ґрунт азотом. Проте, їхні частки не могли повноцінно конкурувати з соняшником.

Повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року призвело до суттєвої перебудови всіх елементів ефективного розвитку виробництва олійних культур. Прямий вплив бойових дій та окупації призвів до значного скорочення оброблюваних площ, особливо в ключових регіонах (Запорізькій, Херсонській, Харківській, Миколаївській областях), де традиційно були зосереджені посіви олійних. Крім того, мінутання територій та пошкодження інфраструктури, зокрема елеваторів, створили нові неконтрольовані ризики, прямо впливаючи на можливий валовий збір та збільшуючи виробничі витрати.

Ефективний розвиток був суттєво обмежений зростанням собівартості виробництва. Війна спричинила розрив усталених ланцюгів постачання, що призвело до високого рівня інфляції та зростання цін на всі фактори виробництва. Особливо критично зросли ціни на паливно-мастильні матеріали (ПММ), добрива та засоби захисту рослин (ЗЗР). Для збереження рентабельності, аграрії були змушені вдаватися до заходів оптимізації, що часто означало скорочення норм внесення добрив (у середньому на 49% у 2023 році) та ЗЗР. Це, безумовно, негативно позначилося на потенціалі урожайності соняшнику та ріпаку, знижуючи кінцеву ефективність.

Ріпак користується стабільним та зростаючим попитом, оскільки його насіння є цінною сировиною для виробництва біопалива. Ріпак демонструє

найвищий рівень рентабельності серед усіх сільськогосподарських культур. За прогнозами на 2024 рік, його рентабельність може наблизитися до 60%, значно випереджаючи інші культури [9]. Навіть у складний 2022 рік, коли виробництво зернових було збитковим, ріпак зміг згенерувати мінімальну, але позитивну прибутковість [10]. Прямим наслідком високої ліквідності та рентабельності стало те, що аграрії активно збільшували посівні площі під ріпаком, які у 2023 році сягнули рекордних 1,4 млн га [11]. Як експортно орієнтована культура, ріпак забезпечує підприємствам стабільну валютну виручку та фінансову стійкість [5; 7].

Ріпак є більш зручним для експорту через західні кордони (залізничні та автомобільні перевезення) та Дунайські порти [8]. Основні ринки збуту ріпаку розташовані у країнах Європейського Союзу, оскільки вони були менш залежними від нестабільних морських коридорів. Ця логістична гнучкість забезпечила вищу внутрішню ціну та більшу стабільність реалізації, порівняно з соняшником, який значною мірою залежить від внутрішньої переробки та морського експорту олії [5].

Отож ситуація з соняшником була складнішою. Його ефективність була стримана двома факторами такими, як:

1. Залежність від внутрішньої переробки: Незважаючи на те, що Україна є світовим лідером з переробки соняшнику, блокування морського експорту олії та шроту, а також висока конкуренція між переробниками на внутрішньому ринку, призводили до низької закупівельної ціни для виробників.

2. Низька рентабельність: Соняшник у 2022–2023 роках показав мінімальну прибутковість або навіть збитковість. Хоча прогнози на 2024 рік показують зростання рентабельності до близько 30%, цей показник залишається значно нижчим, ніж у ріпаку. Крім того, через зниження технологічної дисципліни, середня врожайність соняшнику у 2024 році знизилася (близько 2,05 ц/га), що прямо вплинуло на зростання собівартості [10;12].

Для забезпечення довгострокового ефективного розвитку виробництва олійних культур в умовах воєнного стану, ПСП «Корпорація України» має зосередитися на стратегічних пріоритетах.

Фінансова стійкість соняшнику залежить від грамотної стратегії продажу, що компенсує високу собівартість.

Підприємство має гнучко підходити до реалізації, використовуючи момент зростання цін на насіння соняшнику на внутрішньому ринку (зростання цін майже вдвічі порівняно з початком 2023-2024 МР) [12]. Правильне управління продажами забезпечує необхідне фінансування для наступної посівної кампанії, що підтримує технологічну інтенсифікацію.

Довгостроковий ефективний розвиток виробництва ріпаку та реалізація його біоенергетичних можливостей тісно пов'язані зі світовою тенденцією використання насіння цієї культури для виготовлення біодизельного палива. Нарощування виробництва ріпаку, орієнтованого на цей сегмент, може стати ефективним інвестуванням в економіку ПСП «Корпорація України» та підвищить його фінансову стабільність у повоєнному періоді [12].

Так, у період 2020–2024 рр. ефективний розвиток виробництва олійних культур на підприємстві зазнав радикальних змін, перейшовши від екстенсивного підходу до соняшнику до необхідності збалансованої, технологічно інтенсивної стратегії з акцентом на високорентабельний ріпак як основний елемент економічної стійкості [27;28].

1.3 Методика дослідження ефективності виробництва олійних культур в умовах воєнного стану

На сучасному етапі проблема підвищення ефективності агропромислового виробництва є визначальним фактором економічного і соціального розвитку суспільства, яка ще більше загострилася в умовах повномасштабної війни росії проти України.

Підвищення економічної ефективності забезпечує зростання доходів господарств, що є основою розширення і вдосконалення виробництва, підвищення оплати праці та поліпшення культурно-побутових умов працівників галузі, щоб на кожен одиницю витрат досягти суттєвого збільшення обсягу виробництва продукції, необхідного для задоволення матеріальних і культурних потреб суспільства.

Для оцінки економічної ефективності виробництва та її виміру застосовують критерій, який зумовлюється дією економічних законів і характеризує ефективність з якісного боку. В науковому розумінні критерій – це властивість і якість ефективності, що відображує найістотнішу його суть і є основним принципом оцінки. Тому вихідним критерієм суспільної ефективності виробництва є обсяг національного доходу з розрахунку на душу населення при найменших затратах живої і уречевленої праці на її одиницю.

Як економічна категорія критерій ефективності відображує основну мету виробництва, суть якої полягає в нерозривній єдності кількісної і якісної оцінки. Ефективність виробництва з кількісного боку характеризується системою економічних показників, між якими повинна бути відповідність щодо змісту та методики обчислення.

Для досягнення максимального збільшення виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції треба визначити раціональні нормативи витрат відповідних виробничих ресурсів, необхідні витрати на підвищення якості і одержання екологічно чистої продукції, а також на охорону навколишнього середовища. При цьому економічну ефективність сільськогосподарського виробництва необхідно вивчати у відповідності з вимогами економічних законів, що його регулюють, і виробничими відносинами, в межах яких розвиваються різноманітні форми підприємницьких структур.

В ефективності виробництва відображується вплив комплексу взаємопов'язаних факторів, які формують її рівень і визначають тенденції розвитку. У зв'язку з цим для оцінки економічної ефективності сільськогосподарського виробництва використовують відповідний критерій і

систему взаємопов'язаних показників, які відбивають вимоги економічних законів і характеризують вплив різних факторів.

У ринковій економіці показник норми прибутку є основним регулятором економічних взаємовідносин. Для підприємців норма прибутку є тим орієнтиром, який дозволяє оцінювати ефективність власного підприємства. Середня норма прибутку в окремих підприємствах чи видах виробництва перетворюється в засіб додаткового залучення чи зменшення інвестицій. Цей показник дозволяє реально оцінити ефективність підприємств, галузей всього народного господарства. Але щоб користуватися цим показником потрібно, щоб кожна ділянка землі мала свою ціну. Це поки що обмежує сферу його застосування. Показники економічної ефективності сільськогосподарського виробництва визначають і порівнюють за окремі роки або в середньому за 3-5 років.

Шляхи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, які забезпечують подальше збільшення виробництва і підвищення якості сільськогосподарської продукції і зменшення витрат на її одиницю, передбачають комплекс таких основних заходів: поліпшення використання землі, підвищення її продуктивності, впровадження комплексної механізації і автоматизації виробництва, поглиблення спеціалізації і концентрації виробництва, раціональне використання основних виробничих фондів і трудових ресурсів, впровадження інтенсивних і ресурсозберігаючих технологій, підвищення якості та зберігання виробленої продукції, широке використання прогресивних форм організації виробництва і оплати праці, розвиток сільськогосподарського виробництва на основі різних видів господарювання й створення для них рівних економічних умов, необхідних для самостійної та ініціативної роботи.

Щодо інших показників економічної ефективності виробництва продукції в господарстві, то можна послатися на О.М.Царенка [18]. Він схиляється до думки, що «урожайність дає змогу оцінити ефективність вирощування продукції». Урожайність сільськогосподарських культур є одним з натуральних

показників ефективності виробництва. Цей показник відображає виробництво продукції в розрахунку на одиницю площі. Він дає змогу власноруч оцінити рентабельність вирощування конкретної культури, а також проаналізувати виробництво в порівняльному аспекті виробництва в різних районах. Натуральні і вартісні показники неможливо взаємозамінити. Вартісні показники не відображають ступінь задоволення конкретних суспільних потреб, а натуральні – загальну динаміку ефективності виробництва. Урожайність впливає на валовий збір продукції рослинництва.

Саме так, собівартість як економічна категорія об'єднує всі витрати підприємства в грошовій формі, відшкодування яких необхідне для здійснення процесу простого відтворення. Вона показує, у що обходиться виробнику виробництво і збут продукції, що пояснює необхідність оцінки даного показника при визначенні економічної ефективності.

На думку окремих авторів, одним із основних ринкових показників, які характеризують ефективність виробництва є *ціна* – грошовий вираз вартості товару (продукції, або послуги) [16]. Вона завжди коливається навколо ціни виробництва (перетвореної форми вартості одиниці товару, що дорівнює сумі витрат виробництва й середнього прибутку). Ціна визначається під впливом багатьох, як внутрішніх так і зовнішніх факторів, а також від цілей які перед собою ставить підприємство:

$$Ц = C + H \quad (1.8),$$

де: C – ціна продукції або послуги;

H – надбавка.

Ціна може дорівнювати собівартості, тоді господарство працює на рівні беззбитковості. Але не рекомендують становити ціну нижчу за собівартість, бо це не дає змогу відтворити виробництво продукції і призводить до збитковості господарства. Як кажуть Мних Є. В. та Ізмайлова К. В., «прибуток – це частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства» [19]:

$$P = B - C - C_n \quad (1.9),$$

де: P – прибуток.

C_n – витрати, які не включені в собівартість продукції, а віднесені на певний період.

Характеризуючи перевищення надходжень над витратами, прибуток виражає мету підприємницької діяльності і береться за головний показник її результативності, тому що він є основним джерелом фінансування розвитку господарства, удосконалення його матеріально технічної бази, забезпечення всіх форм інвестування.

Рівень рентабельності продукції по підприємству становить:

$$P = \frac{ЧП}{C_v} \times 100 \quad (1.15),$$

де: P – рівень рентабельності (продукції);

C_v – повна собівартість.

У той час як рівень рентабельності одиниці продукції розраховується як:

Незважаючи на велику кількість досліджень, питання підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва не втрачає актуальності, особливо впливу факторів, насамперед мікроекономічного рівня, на ефективність вирощування олійних культур, які ще недостатньо вивчені. Необхідно обґрунтувати шляхи підвищення ефективності виробництва олійних культур за сучасних умов воєнного стану.

Виробництво олійних культур лишається традиційним для України, зокрема соняшнику, сої та ріпаку. Найбільші обсяги виробництва насіння соняшнику зосереджені в Дніпропетровській, Кіровоградській, Харківській, Полтавській та Одеській областях. 2023 рік був рекордним для підприємств, які вирощують ріпак. Загалом обсяг його виробництва перевищив позначку 4,1 мільйона тонн — переважно завдяки розширенню посівних площ.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Економічна характеристика господарської діяльності підприємства

Об'єктом дослідження є Приватне сільськогосподарське підприємство «Корпорація України» (далі - ПСП «Корпорація України»). Підприємство зареєстроване та здійснює свою господарську діяльність у Миколаївській області, Первомайський район, с. Лукашівка. Миколаївщина є прифронтовим регіоном, що накладає особливий відбиток на діяльність агропідприємства: від ризиків руйнування інфраструктури до складнощів із експортною логістикою через блокаду портів [31;32].

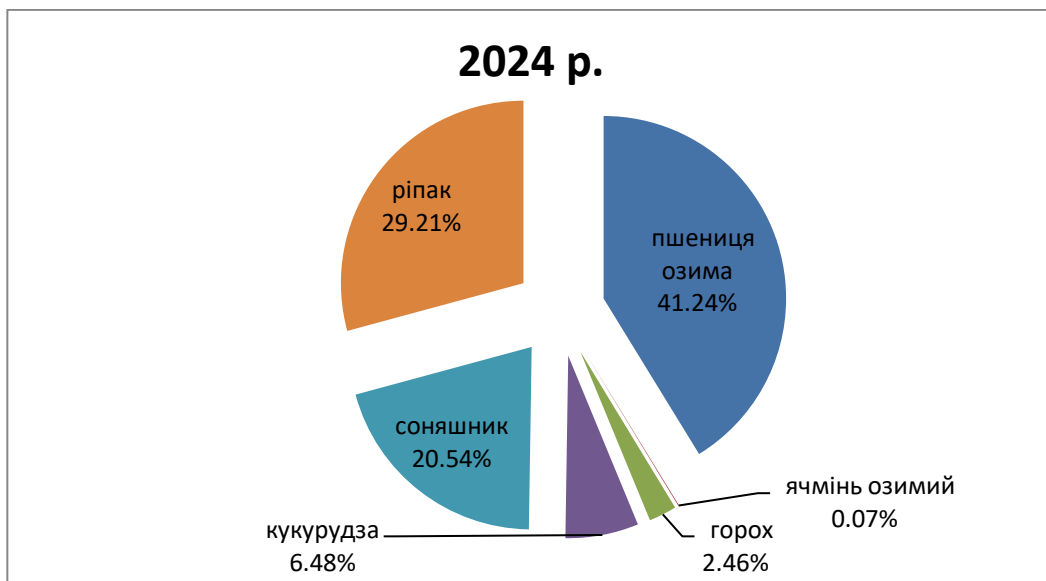
Організаційно-правова форма господарювання — приватне підприємство. Згідно зі Статутом, ПСП «Корпорація України» є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в установах банків та печатку. Діяльність підприємства регулюється Цивільним та Господарським кодексами України, а також спеціальним аграрним законодавством. Власник приватного підприємства несе відповідальність за зобов'язаннями підприємства згідно з чинним законодавством та Статутом. Основною метою діяльності є отримання прибутку, що в умовах війни трансформувалося у завдання забезпечення продовольчої безпеки держави та збереження фінансової життєздатності бізнесу [33;34;35].

За даними ПСП «Корпорація України», протягом 2020–2024 років основним виробничим напрямом залишається рослинництво. Проте, розбір спеціалізації (табл. 2.1, рис. 2.1,2.2) свідчить про глибоку адаптацію до воєнних умов: підприємство перейшло від суто зернового до зерново-олійного типу. Основним видом економічної діяльності підприємства (КВЕД 01.11) є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Джерело: розраховано за даними форми №50 ст

Рис 2.1. Структура товарної продукції ПСП «Корпорація України» у 2020 р.

Рис 2.2. Структура товарної продукції ПСП «Корпорація України» у 2024 р.

Джерело: розраховано за даними форми №50 ст

Варто сказати, що ПСП «Корпорація України» виробляє тільки продукцію рослинництва. Виручка підприємства у 2024 році зросла на 48 744,6 тис. грн порівняно з 2020 роком. Проте це зростання має переважно інфляційний

характер та зумовлене зміною структури посівів. Ключовим стратегічним рішенням стало введення в сівозміну ріпаку, частка якого у виручці 2024 року досягла 29,08%. В умовах війни ріпак став «валютною» культурою, оскільки він легше реалізується на європейські ринки через західні кордони порівняно з великоваговим зерном. Найбільш інтенсивне зростання продемонстрував ріпак, виручка від якого зросла з 1676,5 тис. грн у 2021 р. до 27305,2 тис. грн у 2024 році. Загальний обсяг виручки ПСП «Корпорація України» зріс з 45157,1 тис. грн у 2020 році до 93901,7 тис. грн у 2024 році, що становить 207,9% від базисного року.

На кожному підприємстві вартість товарної продукції розраховується за поточними цінами реалізації, рівень яких залежить від каналу і строків реалізації продукції, її якості, кон'юнктури ринку та інших факторів. Грошові надходження від продажу товарної продукції називають грошовим доходом або грошовою виручкою підприємства. на основі яких визначають прибуток по кожній галузі і підприємству в цілому.

На основі аналізу структури товарної продукції за 2020–2024 рр. встановлено, що найбільшу частку у виручці займає пшениця озима 42,76% (28684,70 тис.грн.) та соняшник 29,46% (19760,90 тис.грн.). Значну роль також почав відігравати ріпак, чия частка в середньому склала 19,31% (12955,10 тис.грн.), хоча його реалізація почалася лише з 2021 року.

На сільськогосподарських підприємствах валова продукція у вартісному виразі визначається і за собівартістю виробництва з наступним використанням цього показника для розрахунку чистої продукції підприємства. Вивчення вартості валової продукції в постійних цінах за 2020–2024 рр. дозволяє оцінити реальні темпи виробництва в ПСП «Корпорація України», виключивши вплив воєнної інфляції. Отримані дані підтверджують стратегічну значущість олійних культур для економічної стійкості господарства в умовах воєнного стану (Додаток Б).

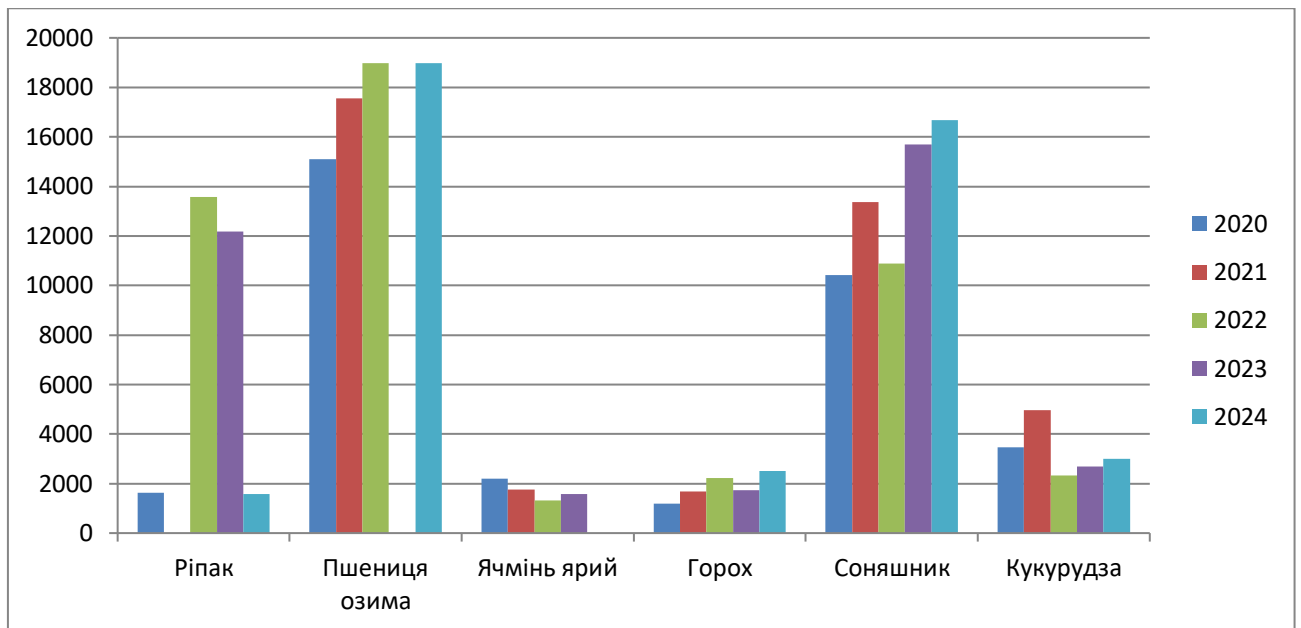

Рис 2.3. Вартість валової продукції в постійних цінах 2020 року
Джерело: розраховано за даними форми №50 сг; 29-сг

Основним драйвером росту вартості валової продукції виступив соняшник, вартість виробництва якого у постійних цінах зросла на 60,05% порівняно з 2020 роком, досягнувши 16 674,5 тис. грн. Це свідчить про інтенсифікацію виробництва даної культури, яка стала ключовим джерелом доходу. Попри нестабільність обсягів валового збору ріпаку (від найвищих показників у 2022–2023 рр. до зниження у 2024 р.), введення цієї культури у сівозміну дозволило господарству суттєво наростити загальний обсяг продукції у найбільш критичні роки війни.

У сегменті зернових спостерігається помірне зростання вартості валової продукції пшениці озимої на 25,76%, що вказує на збереження продовольчого значення цієї культури. Проте скорочення обсягів виробництва кукурудзи та повна відсутність ячменю ярого у 2024 році демонструють свідому відмову підприємства від менш рентабельних та складних у логістиці зернових на користь олійного сегмента.

Оновлення матеріально-технічної бази, що підтверджується зростанням вартості основних засобів на 52%, створило необхідний фундамент для дотримання технологічних карт вирощування олійних культур, забезпечуючи високу якість продукції та її конкурентоспроможність. Так ось, економічна

ефективність підприємства в умовах війни підвищується завдяки концентрації на олійному сегменті, що дозволяє здобувати вищий дохід з кожного гектара ріллі та забезпечувати фінансову стійкість навіть за умов воєнної інфляції, дефіциту обігових коштів та логістичних обмежень. Це підтверджує головну тезу вашої дипломної роботи: саме переорієнтація на олійні культури є стратегічним інструментом виживання та розвитку агробізнесу в сучасних кризових умовах.

Основні виробничі фонди (основний капітал) – частина продуктивного капіталу, яка повністю бере участь у процесі виробництва, але переносить свою вартість на новостворений продукт частинами, в міру свого зношування [58;59]. Для визначення рівня оснащеності господарства основними фондами застосовують такі показники: фондозабезпеченість, фондоозброєність фондоддача, фондомісткість (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Забезпеченість підприємства основними фондами та ефективність їх використання

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024 р. у % до 2020 року
Фондозабезпеченість, тис.грн/100 га (за основними засобами)	1363,43	1149,53	1016,19	1996,10	2198,64	161,26
Фондоозброєність праці, тис. грн/чол	1425,33	1004,32	787,36	1396,94	1827,58	128,22
Фондовіддача, грн/грн	1,26	2,36	1,86	1,83	1,73	137,30
Фондомісткість, грн/грн	0,80	0,42	0,54	0,55	0,58	72,50
Норма прибутку, %	34,42	31,87	0,17	6,03	18,44	53,57

Джерело: розраховано за даними форм №1-м; 2-м

Аналізуючи таблицю 2.3 бачимо, що показники використання основного капіталу в ПСП «Корпорація України» за 2020–2024 рр. дозволяє оцінити техніко-економічний стан підприємства та його спроможність забезпечувати

прибутковість олійного підкомплексу в умовах воєнного стану. За досліджуваний період спостерігається суттєве зміцнення матеріально-технічної бази: фондозабезпеченість за основними засобами зросла на 61,26%, досягнувши у 2024 році рівня 2198,64 тис. грн на 100 га угідь.

Оцінка показників забезпеченості ПСП «Корпорація України» оборотними фондами за 2020–2024 рр. дозволяє оцінити фінансовий потенціал підприємства та його здатність підтримувати виробництво олійних культур у кризових умовах (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Забезпеченість підприємства оборотними фондами та ефективність їх використання

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024 р. у % до 2020 року
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	44236,50	59889,00	75641,00	71443,50	68295,35	154,4
Фондозабезпеченість, тис.грн/100 га (за оборотними активами)	1363,43	1149,53	1016,19	1996,10	2198,64	161,3
Коефіцієнт забезпеченості основних засобів оборотними	1,30	1,52	1,25	1,07	1,58	121,5
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	0,85	0,99	0,54	1,11	1,20	141,18
Тривалість обороту оборотних засобів, днів	1422	1073	1742	936	987	276,5

Джерело: розраховано за даними форм №1-м та 2-м та власними розрахунками.

Економічна ефективність виробництва – це таке співвідношення між результатами виробництва, за якого отримують вартісні показники ефективності виробництва. Рентабельність – поняття, що характеризує економічну ефективність виробництва, за якої підприємство за рахунок грошової виручки від реалізації продукції повністю відшкодовує витрати на її виробництво й одержує прибуток як головне джерело розширеного відтворення (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Прибутковість сільськогосподарського виробництва

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2024 р. у % до 2020 року
Виручка від реалізації продукції рослинництва, тис. грн	37630,00	51316,00	40999,80	79169,50	82169,50	218,36
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	24242,00	40704,80	36850,30	63092,50	59489,40	245,40
Прибуток від реалізації, тис. грн	13388,00	10611,20	4149,50	16077,00	22680,10	169,41
Рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва, %	55,23	26,07	11,26	25,48	38,12	-17,11

Джерело: розраховано за даними форм №50 сг; ф 1-м, 2-м

Вирішальну роль відіграє оцінка прибутку та рентабельності. Критичним для господарства став 2022 рік, коли через шоковий стан економіки та розрив експортних шляхів прибуток впав до мінімальних 4 149,50 тис. грн, а

рентабельність знизилася до 11,26%. Проте вже у 2023–2024 роках спостерігається фаза активного відновлення: прибуток від реалізації у 2024 році досяг свого історичного максимуму — 22 680,10 тис. грн, що на 69,4% більше, ніж у стабільному 2020 році.

2.2. Динаміка посівної площі, виробництва і реалізації олійних культур

В умовах повномасштабного вторгнення управління посівними площами набуло стратегічного значення. Посівна площа — це територія, фактично зайнята під культурами, з якої передбачалося одержати врожай. У період воєнного стану цей показник став сильніше коливатися через мінну небезпеку, дефіцит ресурсів та зміну пріоритетів на користь більш ліквідних культур.

Структура посівних площ — відсоткове відношення розмірів посівних площ окремих сільськогосподарських культур до їх груп та цих груп до загальної посівної площі відображає адаптацію господарства до воєнних реалій (Дод. В).

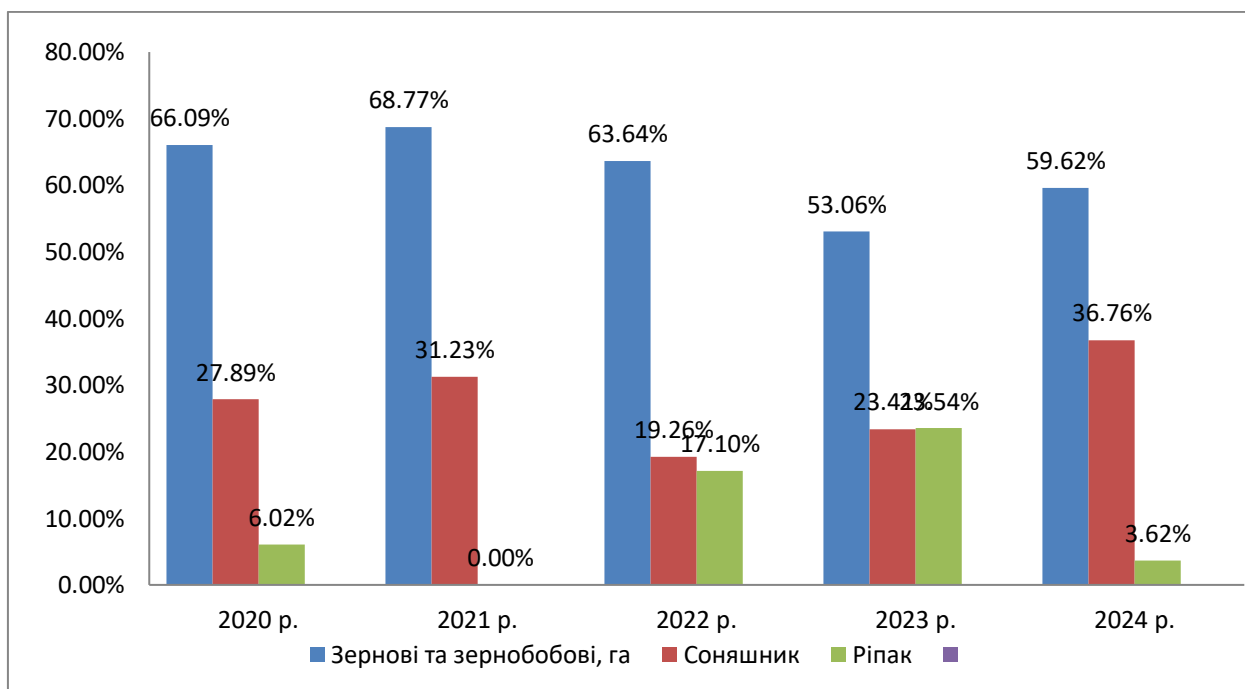
Розбір даних Додатку В свідчить про глибоку структурну перебудову рослинництва в ПСП «Корпорація України» протягом 2020–2024 рр. Стосовно підвищення економічної ефективності в умовах воєнного стану, коригування структури посівних площ відбувалася шляхом редукції від переважно зернового напрямку на користь високорентабельних олійних культур.

Основним трендом періоду стало суттєве збільшення площ під соняшником — з 612,35 га у 2020 році до 792,16 га у 2024 році (приріст склав 179,81 га). Така стратегія є економічно виправданою, оскільки соняшник в умовах воєнної логістики демонструє вищу ліквідність та рентабельність порівняно з зерновими культурами.

Поява у 2024 році у структурі посівів ріпаку на площі 78,00 га свідчить про диверсифікацію виробництва. Для господарства це означає отримання «першого капіталу» вже в середині літа, що дозволяє фінансувати подальші польові роботи

без залучення дорогих кредитних ресурсів, підвищуючи загальну фінансову незалежність підприємства.

Графічне відображення структури посівних площ на рисунку 2.4 наочно демонструє перехід ПСП «Корпорація України» до олійно-орієнтованої моделі господарювання. Візуалізація даних підтверджує, що 2024 рік став точкою максимальної концентрації ресурсів на олійному клині. За даними діаграми, сумарна частка олійних культур (соняшнику та ріпаку) у загальній структурі посівів досягла пікового значення — 40,38%. Це майже на 6,5 відсоткових пунктів вище, ніж у довоєнний період. Таке зростання відбулося на фоні стабілізації загальної площі землекористування, що вказує на інтенсифікацію використання наявних угідь.

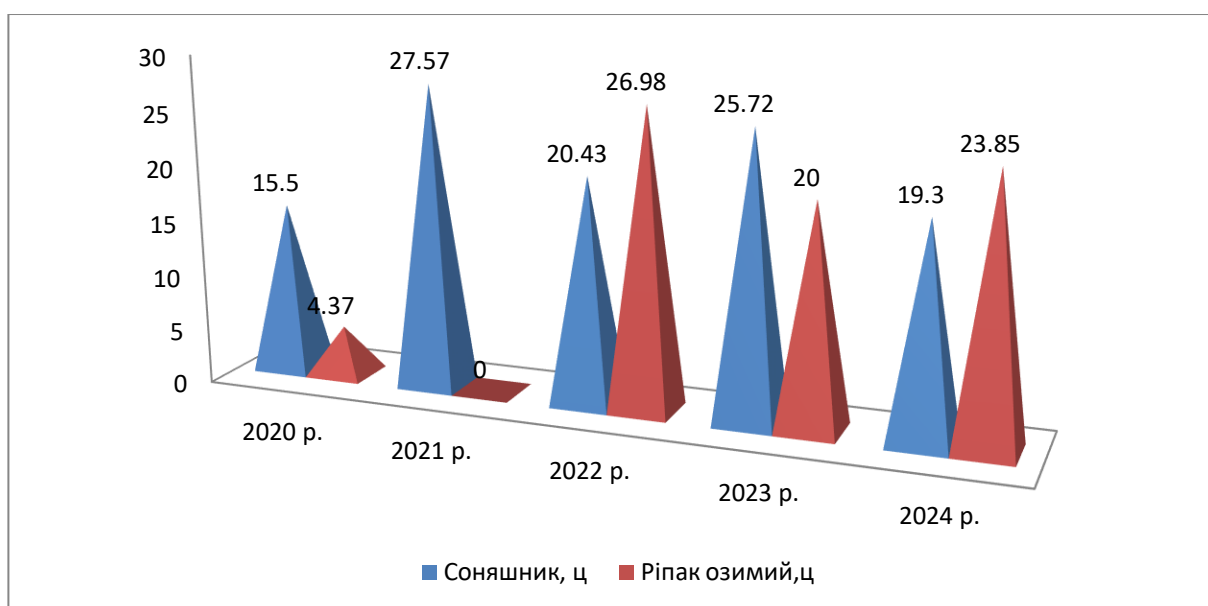
Рис 2.4. Структура посівних площ

Джерело: розраховано за даними форми №2 сг.

Різкий стрибок сегмента олійних культур на діаграмі у 2024 році ілюструє адаптивну здатність підприємства: замість низькомаржинальних зернових, логістика яких ускладнена через обстріли та блокування портів, господарство зосередилося на культурах, що мають менший фізичний обсяг вантажу при

значно вищій ринковій вартості. Це є ключовим фактором підвищення економічної ефективності виробництва в умовах воєнного стану.

Урожайність вказує на значний вплив умов воєнного стану на продуктивність олійних культур. Урожайність соняшнику у 2024 році склала 19,3 ц/га, що суттєво нижче за довоєнний пік 2021 року (27,57 ц/га). Таке зниження є прямим наслідком вимушеної економії на мінеральних добривах, порушення оптимальних строків посівної через енергетичну кризу та дефіцит ресурсів.

Рис. 2.5. Динаміка урожайності соняшнику та ріпаку озимого

Джерело: розраховано за даними форми №29 сг

Натомість ріпак озимий продемонстрував вищу стійкість до сучасних викликів: його врожайність у 2024 році склала 23,85 ц/га, що у 5,4 раза перевищує рівень 2020 року (4,37 ц/га). Навіть попри незначне зниження порівняно з 2022 роком (26,98 ц/га), ріпак залишається «фінансовим фундаментом» підприємства. Висока врожайність ріпаку на фоні соняшнику у 2024 році підтверджує доцільність стратегічної ставки на цю культуру для забезпечення швидкої ліквідності та підвищення економічної ефективності господарства в умовах війни.

Показники продажів свідчать, що ефективність господарювання залежала не лише від урожайності, а й від фізичної можливості експорту. У 2022 році спостерігався пік продажу соняшнику (17 483 ц) за рахунок реалізації залишків минулих років після відкриття транспортних коридорів. У 2024 році відбулася зміна пріоритетів: реалізація ріпаку досягла максимуму (12 633 ц), вперше перевищивши обсяги соняшнику. Такі зміни продиктовані вищою ліквідністю ріпаку на ринку ЄС та можливістю його транспортування автошляхами. Тому, підвищення економічної ефективності ПСП «Корпорація України» в умовах війни досягається шляхом гнучкого маневрування між культурами та пріоритетного вирощування найбільш рентабельних олійних культур, що мають стабільний попит і налагоджену логістику.

З діаграми ми бачимо, щодо реалізації олійних культур протягом 2020–2024 рр. дозволяє оцінити адаптивність маркетингової стратегії підприємства до викликів воєнного стану. Також ми бачимо, що динаміка реалізації соняшнику та ріпаку відображає трансформацію логістичних пріоритетів та зміну кон'юнктури ринку. У довоєнний період 2020–2021 рр. ключову роль у структурі продажів відігравав соняшник, обсяги реалізації якого склали 17 360 ц та 11 091 ц відповідно. При цьому реалізація ріпаку була мінімальною або відсутньою, що свідчило про вузьку спеціалізацію товарних потоків. Однак у 2022 році, попри початок повномасштабного вторгнення, обсяги реалізації соняшнику зросли до 17 483 ц. Це стало результатом масового розпродажу залишків минулих періодів на фоні відновлення доступу до логістичних шляхів та прагнення підприємства вивільнити складські приміщення під новий врожай у зв'язку з браком гарантій безпеки.

Оцінка рядів динаміки за 2020–2024 рр. показав, що підприємство обрало стратегію розширення площ під олійними культурами. Результати розрахунків представимо в таблиці 2.10. Вихідні дані візьмемо за останні 5 років з Додатку Г. Так, абсолютний приріст базисний соняшника становить 5800 ц, а ріпаку – 1283 ц, тобто валовий збір соняшнику в 2024 році збільшився на 5800 ц, а ріпаку – 1283 ц, порівняно з 2020 роком. Абсолютний ланцюговий приріст соняшнику

складає 2262 ц, а ріпаку – 8323 ц., тому спостерігається зменшення валового збору по ріпаку на 8323 ц, а по соняшнику збільшення на 2262 ц. порівняно з минулим 2023 роком.

Таблиця 2.6

Аналіз показників динаміки виробництва соняшнику по підприємству за 2020-2024 рр.

Періоди	Валовий збір, ц	Абсолютний приріст, ц		Темп росту, %		Темп приросту, %		Абс. знач. 1% приросту, ц
		Базисний	Ланцюговий	Базисний	Ланцюговий	Базисний	Ланцюговий	
2020	9491,00	—	—	—	—	—	—	-
2021	18808,00	9317,00	9317,00	198,17	198,17	98,17	98,17	94,91
2022	8512,00	-979,00	-10296,00	89,68	45,26	-10,32	-54,74	188,08
2023	13029,00	3538,00	4517,00	137,28	153,07	37,28	53,07	85,12
2024	15291,00	5800,00	2262,00	161,11	117,36	61,11	17,36	130,29

Джерело: власні розрахунки

З розрахунків видно, що абсолютний приріст валового збору ріпаку (базисний) склав 1283 ц, що свідчить про успішну адаптацію до воєнної економіки. Ланцюгове збільшення збору соняшнику у 2024 році на 2262 ц відносно 2023 року свідчить про ефективність впроваджених заходів з інтенсифікації виробництва, адаптацію підприємства до умов воєнного стану та наявність задатків для подальшого розширення відтворення галузі.

Розглінувши послідовність валового збору олійних культур у ПСП «Корпорація України» за період 2020–2024 рр., можна комплексно оцінити адаптивні можливості підприємства та визначити ключові чинники впливу на економічну ефективність виробництва в умовах воєнного стану. Цифри демонструють про наявність трьох виражених етапів у діяльності господарства, що прямо пов'язані з міжнародною та економічною ситуацією в країні.

Довоєнний період 2020–2021 рр. характеризувався стрімким нарощенням потужностей: у 2021 році підприємство досягло пікового показника валового збору у 18 808 ц, що супроводжувалося ланцюговим темпом приросту на рівні 98,17%. Проте початок повномасштабного вторгнення у 2022 році став чинником розбалансування, що призвів до різкого падіння обсягів виробництва до 8 512 ц ланцюговий темп росту склав лише 45,26%. Це було зумовлено критичним порушенням логістики, дефіцитом обігових коштів та необхідністю перегляду виробничих планів ПСП «Корпорація України» під тиском воєнних ризиків.

Моніторинг змін валового збору ріпаку в ПСП «Корпорація України» за період 2020–2024 рр. висвітлює складну траєкторію розвитку галузі в умовах екстремальних макроекономічних та безпекових викликів. Статистичні дані свідчать про нестабільний характер виробництва, що безпосередньо впливає на загальну економічну ефективність вирощування цієї культури. Початковий період 2020–2021 рр. характеризувався мінімальною присутністю культури в сівозміні з наступним повним припиненням збору в 2021 році, що відображено у ланцюговому темпі приросту на рівні -100%. Проте 2022 рік став точкою повної трансформації виробничої структури підприємства: попри початок повномасштабного вторгнення, ПСП «Корпорація України» значно наростило обсяги виробництва ріпаку до 9 982 ц. Таке стрімке зростання (базисний темп росту — 1729,98%) в умовах воєнного стану пояснюється стратегічною ставкою на високорентабельні експортноорієнтовані культури, які здатні забезпечити підприємство необхідною ліквідністю в умовах обмеженого внутрішнього ринку.

Найвищий рівень виробничої потужності за досліджуваний період було зафіксовано у 2023 році, коли валовий збір склав 10 183 ц. Важливим аналітичним показником цього періоду є абсолютне значення 1% приросту, яке досягло 99,82 ц, що підтверджує зміцнення бази виробництва та стабілізацію технологічних процесів. Проте показники 2024 року вказують на суттєве падіння обсягів збору до 1 860 ц, що спричинило від'ємний ланцюговий темп приросту на рівні -81,73%. Така негативна динаміка може бути наслідком сукупності

факторів воєнного часу: несприятливих агрокліматичних умов, посилення дефіциту ресурсів або свідомої диверсифікації ризиків через скорочення посівних площ під дану культуру.

2.3. Виробничі витрати і собівартість олійних культур

Важливе місце серед показників економічної ефективності виробництва належить собівартості продукції, від рівня якої в умовах воєнного стану критично залежить рентабельність та саме виживання господарства. Собівартість олійних культур у цей період визначається не лише технологією вирощування, а й надзвичайним зростанням витрат на логістику, енергоносії та засоби захисту рослин.

В умовах воєнної економіки стратегія зниження витрат стає складнішою: затрати на виробництво можуть бути оптимізовані лише за умови суворого контролю над ресурсозбереженням при збереженні стабільної врожайності. Характерною рисою теперішнього часу є те, що витрати на одиницю продукції часто зростають швидше, ніж валовий збір, через дефіцит кваліфікованої робочої сили та руйнування звичних ланцюгів постачання. Попри ці виклики, вирішальне значення для стабілізації собівартості залишається за підвищенням урожайності олійних культур через впровадження адаптивних технологій [52; 53].

На собівартість всієї сільськогосподарської продукції в цілому, та соняшнику й ріпаку зокрема, в умовах війни впливає комплекс специфічних природно-економічних та безпекових факторів:

- Логістичні виклики зумовлені обмерені морським сполученням та зростанням витрат на наземну доставку;
- Стрімке зростання вартості основних засобів виробництва на тлі коливань цін на внутрішньому ринку дестабілізує фінансовий стан господарства;
- Енергонезалежність процесів доробки та зберігання насіння досягається шляхом залучення альтернативних джерел живлення.;

- Фінансовий стан характеризується недостатністю оборотних активів та низькою доступністю кредитних пільг;
- Брак рук через мобілізацію знижує ефективність польових робіт;
- Погіршення стану земель вимагає додаткових інвестицій у систему моніторингу безпеки ґрунтів [54;55].

Аналіз витрат на виробництво соняшнику та ріпаку протягом 2020–2024 рр. дозволяє оцінити економічну стійкість підприємства та ефективність використання ресурсів у складних умовах воєнного стану.

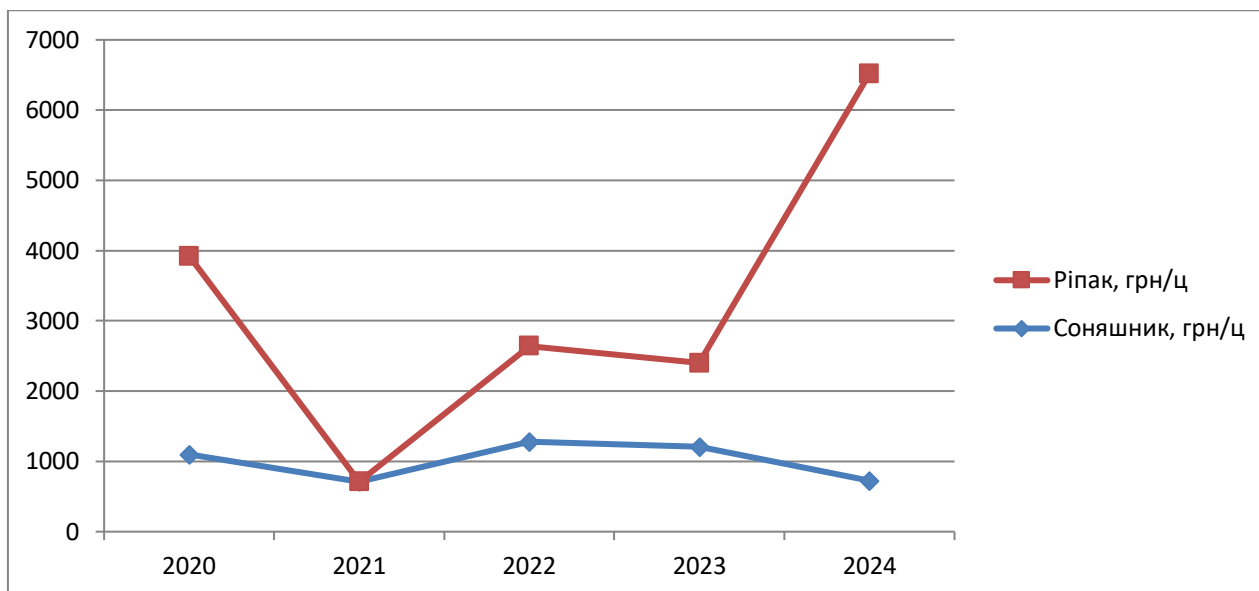
Ріпак демонструє кардинальну зміну ролі в економіці господарства. Витрати на виробництво ріпаку зросли у 6,6 раза (на 661,5%) порівняно з довоєнним 2020 роком, що супроводжувалося зростанням валового збору на 322,4%. Найбільш ресурсомісткими були 2022–2023 роки, коли ріпак став стратегічним інструментом адаптації підприємства до війни. Проте у 2024 році ми бачимо зниження витрат до 10 776 тис. грн на фоні зменшення обсягів виробництва, що свідчить про перегляд виробничої програми та пошук оптимальної межі витрат для підтримки прибутковості.

Підвищення економічної ефективності в ПСП «Корпорація України» базується на різному підході до управління витратами:

1. Для соняшнику — це інтенсифікація та жорсткий контроль собівартості, що дозволяє отримувати більше продукції на одиницю витрат.

2. Для ріпаку — це стратегічне інвестування в культуру для швидкої ліквідності, хоча вона і залишається більш затратною порівняно з довоєнним періодом.

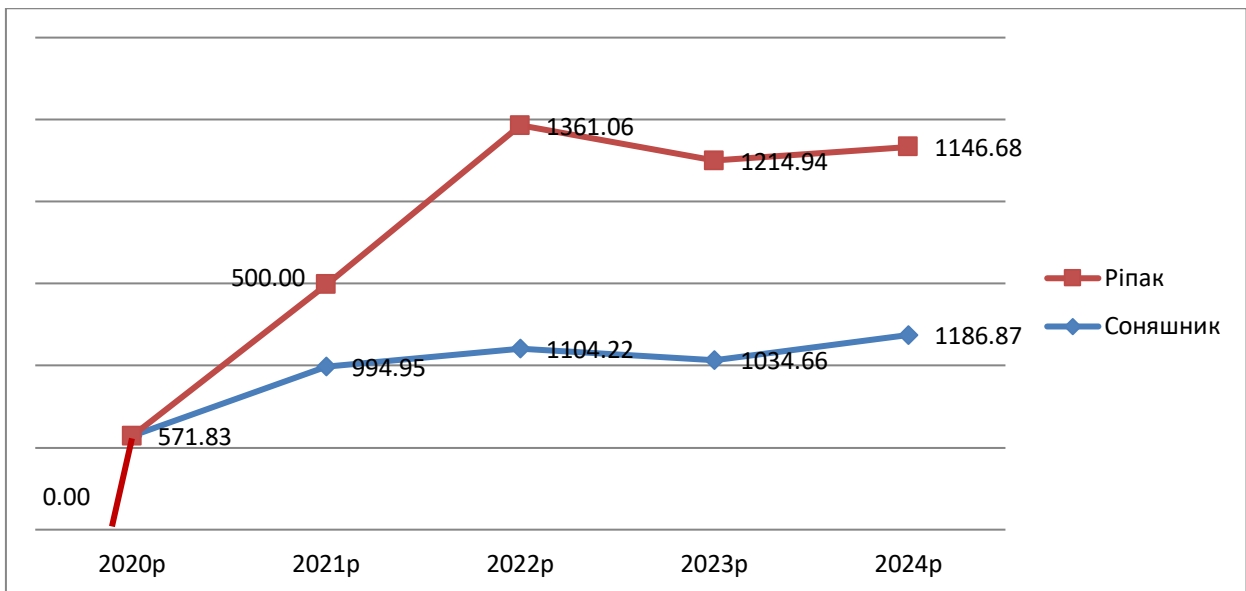
Узагальнюючи, здатність підприємства у 2024 році утримувати загальні витрати на рівні, близькому до базисного (особливо по соняшнику), при значно більших обсягах виробництва, є ключовим індикатором успішної адаптації та зростання економічної ефективності олійного підкомплексу в умовах воєнного стану. Розглянемо, як змінювалася виробнича собівартість 1 ц олійних культур у господарстві за досліджуваний період.

Рис. 2.8 Виробнича собівартість 1ц олійних культур, грн

Джерело: розраховано за даними форми №50 ст

Натомість вирощування ріпаку в умовах воєнного стану характеризується значно вищими ризиками та коливання витрат. Сукупні витрати на цю культуру зросли у 6,6 раза порівняно з довоєнним роком, що було виправдано у 2022–2023 роках високими валовими зборами. Проте у 2024 році відбувся різкий стрибок собівартості 1 ц ріпаку до позначки понад 6000 грн/ц, що зумовлено суттєвим скороченням валового збору при збереженні високої вартості технологічного циклу. Така ситуація підкреслює, що підвищення економічної ефективності виробничої структури з виробництва олії прямо залежить від здатності утримувати високу врожайність ріпаку, оскільки будь-яке зниження обсягів виробництва цієї дорогостоящої культури веде до критичного зростання собівартості. Ось так, для забезпечення фінансової стабільності ПСП «Корпорація України» необхідно зосередитися на інтенсифікації вирощування соняшнику як більш стійкої культури та впровадженні систем точного землеробства для ріпаку з метою зниження витрат на одиницю продукції в умовах триваючого воєнного стану.

Джерело: розраховано за даними форми №50 ст

Рис. 2.9 Повна собівартість 1ц олійних культур, грн.

Графічний аналіз виявив неоднорідність процесів формування собівартості досліджуваних культур на одиницю продукції між соняшником та ріпаком. Собівартість соняшнику протягом усього досліджуваного періоду залишалася відносно стабільною з незначними коливаннями в межах 700–1300 грн/ц. Зокрема, у 2024 році цей показник знизився до свого локального мінімуму (близько 723 грн/ц), що на фоні зростання валового збору свідчить про високу технологічну відпрацьованість вирощування цієї культури та ефективне управління ресурсами, яке дозволило нівелювати інфляційні процеси воєнного часу.

Натомість динаміка собівартості 1 ц ріпаку характеризується критичною нестабільністю, що підкреслює загрозу цієї культури в сучасних умовах. Після різкого зниження у 2021 році, зумовленого змінами у структурі посівів, собівартість ріпаку у 2022–2023 роках стабілізувалася в діапазоні 2400–2650 грн/ц. Проте у 2024 році зафіксовано критичне зростання повної собівартості до понад 6500 грн/ц. Такий стрімкий стрибок витрат на одиницю продукції є прямим наслідком різкого скорочення валового збору ріпаку при збереженні високих умовно-постійних витрат на його вирощування та зростанні вартості енергоносіїв і засобів захисту рослин. Отже, оцінка дослідження підтверджує,

що в умовах воєнного стану соняшник залишається більш економічно стійкою та передбачуваною культурою для ПСП «Корпорація України». Водночас критичне зростання собівартості ріпаку в останній рік вказує на необхідність перегляду технологічних карт та інтенсифікації виробництва для забезпечення прибутковості цієї культури, оскільки за таких витрат її економічна ефективність стає надзвичайно чутливою до коливань світових цін [56].

Висока ціна реалізації (1896,0 грн/ц) та нижча собівартість дозволили ріпаку досягти рівня рентабельності 125,2%, тоді як рентабельність соняшнику склала 39,5%. Це обґрунтовує стратегічну доцільність розширення площ під ріпаком та необхідність інтенсифікації вирощування соняшнику для зниження його собівартості.

Важливою тенденцією є зростання частки інших прямих та загальновиробничих витрат до 42,4%, що пояснюється ускладненням логістики та утримання техніки в умовах воєнного стану. Попри коливання цін, підприємству вдалося зберегти виробничу собівартість на рівні 1565,7 грн/ц (96,1% від рівня 2020 року), що підтверджує економічну стійкість ріпаку як культури. Калькуляція витрат 1 ц ріпаку в ПСП «Корпорація України» свідчить про високу матеріаломісткість виробництва. У 2024 році 53,1% усіх витрат припадає на матеріальні ресурси, де ключовими статтями є мінеральні добрива (28,7%) та пально-мастильні матеріали (11,1%).

2.4 Економічна ефективність виробництва та реалізації олійних культур

Фінансові результати підприємства в умовах війни стали нестабільними через коливання світових цін та складність внутрішньої логістики [38;39]. Протягом досліджуваного періоду динаміка виручки від реалізації та повної собівартості реалізованої продукції у господарстві за 2020–2024 рр. свідчить про глибоку трансформацію фінансових потоків підприємства під впливом воєнного стану (табл. 2.12). Дослідження показників соняшнику виявило тенденцію до

зниження фінансової віддачі: виручка від його реалізації у 2024 році склала 16 847,0 тис. грн, що становить 95,2% від рівня докризового 2020 року.

Таблиця 2.12

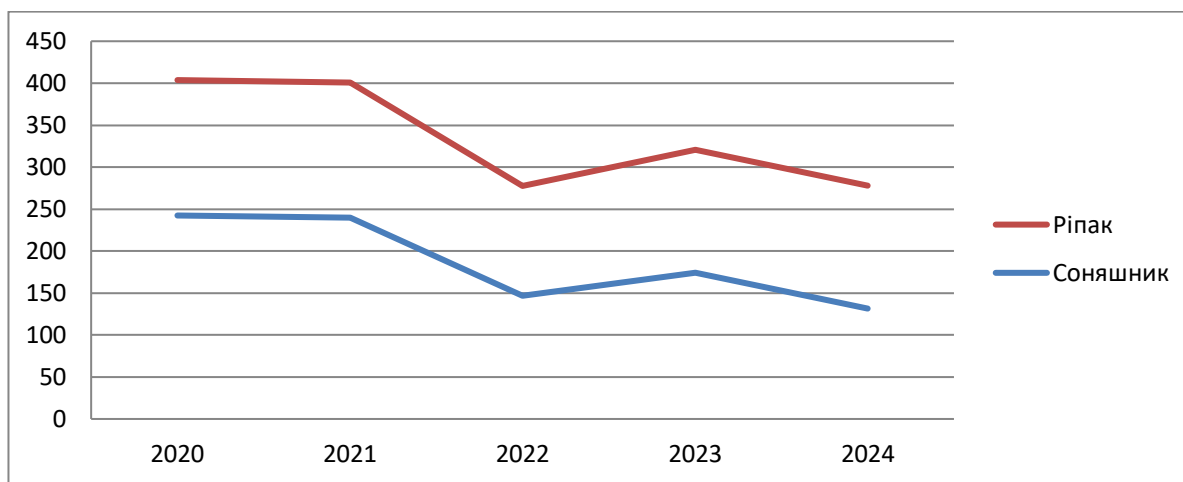
Динаміка виручки від реалізації та повної собівартості олійних культур

Роки	2020	2021	2022	2023	2024	2024 р. у % до 2020 р.
Соняшник						
Виручка від реалізації, тис. грн	17701	20828,0	20766,0	1054,1	16847,0	95,2
Повна собівартість реаліз. продукції, тис. грн	9927,00	11035,00	19305,00	9026,40	13143,40	132,40
Ріпак						
Виручка від реалізації, тис. грн	-	758,0	2048	12332,0	23952,0	-
Повна собівартість реаліз. продукції, тис. грн	-	275,00	2160,00	9492,30	14486,00	-

Джерело: розраховано за даними форм №50 сг та 21-заг

У 2023–2024 рр. ріпак став основним джерелом формування доходу підприємства, оскільки його частка у структурі грошової виручки олійного блоку стала домінуючою. Отож, підвищення економічної ефективності господарства в умовах воєнного стану безпосередньо пов'язане з переорієнтацією фінансових потоків на користь ріпаку. У 2024 році, на відміну від соняшнику, виручка від реалізації ріпаку суттєво перевищує його повну собівартість (на 9 466 тис. грн), що робить його ключовим фактором фінансової стабільності підприємства, здатним компенсувати зростаючі витрати та забезпечити прибутковість олійного підкомплексу в умовах обмеженого експорту.

Рівень рентабельності, який визначено для підприємства, характеризує ступінь окупності витрат і за економічним змістом показує, скільки отримано копійок прибутку в розрахунку на одну гривню повної собівартості. Виходячи з рис. 2.10, бачимо, що рівень рентабельності соняшнику у 2020 році становив 242,4%, а у воєнному 2024 році він знизився до 131,5%. Таке падіння (на 110,9 в.п.) зумовлене стрімким зростанням витрат на логістику та ТМЦ, проте показник залишається стабільно високим, що свідчить про доцільність вирощування цієї культури навіть за екстремальних умов.

Рис 2.10 Рівень рентабельності виробництва олійних культур

Джерело: розраховано за даними форми №50 сг

Дана категорія характеризує результативність функціонування виробничої системи через зіставлення обсягів випуску продукції з сукупними витратами ресурсів. Чим вище результат при тих самих витратах, тим швидше він зростає в розрахунку на одиницю витрат, і тим вище ефективність виробництва. В період воєнного стану ефективність також залежить від гнучкості збутової політики та оптимізації енерговитрат.

Аналізуючи дані показників фінансових результатів, бачимо, що ПСП «Корпорація України» отримує прибуток від обох стратегічних культур, проте його динаміка є різновекторною. Прибуток від соняшнику у 2024 році склав 3 703,6 тис. грн, що становить лише 47,6% від довоєнного рівня 2020 року, а

прибуток на 1 ц знизився з 447,81 грн до 334,44 грн через значний інфляційний тиск та зростання логістичних витрат.

Прибуток від реалізації товарної продукції залежить від чотирьох факторів першого порядку: обсягу реалізації продукції, її структури, собівартості і рівня середньореалізаційних цін. Ці ж чинники є чинниками другого порядку по відношенню до балансового прибутку. Рентабельність ріпаку в умовах воєнного стану демонструє значно вищу ефективність та динаміку зростання. Загальний прибуток від цієї культури у 2024 році сягнув рекордних 9 466,0 тис. грн, а прибуток на 1 ц реалізованої продукції склав 749,31 грн, що суттєво перевищує показники соняшнику. Така стійкість прибутку на одиницю продукції робить ріпак стратегічно важливою «валютною» культурою для підприємства, яка дозволяє нівелювати збитки від інших напрямків та забезпечує фінансову базу для підвищення економічної ефективності господарства в умовах війни (табл. 2.14). За останні роки ПСП «Корпорація України» пройшло через серйозні випробування, але змогло знайти «формулу виживання» в умовах війни.

За 5 років господарство перетворило ріпак із другорядної культури на високоефективний бізнес. Зараз ріпак приносить удвічі більше прибутку на кожному центнері, ніж соняшник. Це підтверджує, що обрана вами стратегія у дипломі (розширення посівів ріпаку) є абсолютно правильною та економічно обґрунтованою.

Для глибокого розуміння того, як війна вплинула на фінансовий стан ПСП «Корпорація України», проведемо дослідження зміни прибутку між довоєнним 2020 роком та звітним 2024 роком за основними культурами. Вихідні дані для розрахунку візьмемо в додатку Д.

Загальна зміна суми прибутку обчислюється за формулою:

$$\Delta\P = \Pi_{2024} - \Pi_{2020} \quad (2.1)$$
$$\Pi = 3703,6 - 7774,0 = -4070,4 \text{ тис.грн.}$$

Загальна сума прибутку від реалізації соняшнику у 2024 році зменшилася на 4070,4 тис. грн порівняно з 2020 роком.

Приріст обсягу реалізації визначається за формулою:

$$K_v = \left(\frac{V_{2024}}{V_{2020}} \right) * 100 \quad (2.2)$$

$$K_v = \left(\frac{16847,0}{17701,0} \right) * 100 = 95,18\%$$

Це означає, що обсяг реалізації у грошовому вимірі склав 95,18% від рівня 2020 року

Вплив обсягу продажів на суму прибутку ($\Delta\Pi(v)$)

$$\Delta\Pi(v) = \Pi_{2020} * (K_v - 1) \quad (2.3)$$

$$\Delta\Pi(v) = 7774,0 * (0,9518 - 1) = 7774,0 * (-0,0482) = -375,1 \text{ тис. грн}$$

Через незначне скорочення фізичних обсягів та зміни структури продажів прибуток зменшився на 375,1 тис. грн

Вплив зміни повної собівартості:

$$\Delta\Pi(s) = (S_{(2020)} * K_v) - S_{2024} \quad (2.4)$$

$$\Delta\Pi(s) = (9927,0 * 0,9518) - 13143,4 = 9448,0 - 13143,4 = -3695,4 \text{ тис. грн}$$

Зростання повної собівартості (логістика, ТМЦ, зберігання) стало вирішальним негативним фактором, який спричинив зменшення прибутку на 3695,4 тис. грн.

Отже, прибуток від реалізації ріпаку зріс на 1640,0 тис. грн, тоді як по соняшнику спостерігається суттєве падіння — на 4070,4 тис. грн. На таку зміну загального прибутку вплинула низка факторів:

1. Фактор обсягу продажів мав різний вплив на культури. Для ріпаку він став вирішальним позитивним чинником: за рахунок стрімкого збільшення масштабів реалізації ($K_v = 2,68$) прибуток зріс на 1740,68 тис. грн. По соняшнику ж незначне скорочення обсягів реалізації ($K_v = 0,95$) призвело до втрати 375,1 тис. грн прибутку.

2. Фактор повної собівартості виявився головним деструктивним чинником для обох культур, що є прямим наслідком воєнної інфляції. У 2024 році через здорожчання пально-мастильних матеріалів, добрив та логістичний колапс, втрати потенційного прибутку через зростання витрат склали 3695,4 тис. грн по соняшнику та 100,68 тис. грн по ріпаку. Особливо критичним цей вплив є для соняшнику, де темпи зростання собівартості значно випередили темпи зростання ринкових цін.

3. Фактор ціни реалізації відіграв компенсаторну роль. Висока затребуваність ріпаку на зовнішніх ринках дозволила частково перекрити негативний вплив витрат, тоді як для соняшнику внутрішні ціни залишаються недостатніми для покриття повної собівартості, що зросла у 2,07 рази.

Проведене вивчення вказує, що ПСП «Корпорація України», перебуваючи у прифронтовій зоні Миколаївської області, стикається з гострим ціновим диспаратом, соняшник втрачає свою позицію основного генератора прибутку, поступаючись ріпаку, який демонструє кращу адаптивність до логістичних викликів. З цього робимо висновок, що підвищення економічної ефективності підприємства в умовах воєнного стану безпосередньо залежить від подальшої диверсифікації виробництва на користь високомаржинальних культур (ріпаку), впровадження енергоощадних технологій та оптимізації витрат на збут. Результати другого розділу стануть підґрунтям для розробки конкретних заходів щодо стабілізації фінансового стану підприємства у наступному етапі дослідження.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР У ПСП «КОРПОРАЦІЯ УКРАЇНИ»

3.1. Вдосконалення сортового складу олійних культур

Проблема забезпечення населення України продовольством в умовах повномасштабного вторгнення залишається критично актуальною. Значна роль у її вирішенні належить олійним культурам, які не лише задовольняють внутрішні потреби в жирах, а й продовжують бути ключовим конкурентоспроможним товаром на зовнішньому ринку, забезпечуючи приплив валютної виручки. Серед культур цієї групи в ПСП «Корпорація України» стратегічне місце займає ріпак. Створення високопродуктивних безерукових і низькоглюкозинолатних сортів та гібридів ріпаку дає можливість підприємству, що функціонує в посушливих умовах Миколаївської області, стабільно отримувати високі врожаї.

Комплексний аналіз підтверджує, що перехід до інтенсивних технологій вирощування ріпаку це найвигідніша стратегія розвитку для ПСП «Корпорація України». Високий вміст олеїнової кислоти та стабільний попит з боку країн ЄС забезпечують господарству «фінансовий щит» в умовах військової дестабілізації економіки.

Для обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення галузі порівнюємо ефективність основних культур, що домінують у сівозміні підприємства (табл. 3.1). Результати порівняння ефективності виробництва соняшнику та озимого ріпаку у 2024 році вказують на суттєву перевагу останнього як інструменту забезпечення фінансової стійкості ПСП «Корпорація України» в умовах воєнного стану.

Економічна перевага ріпаку: При порівнянному рівні витрат на 1 га (різниця складає лише 4,8% на користь ріпаку), ця культура забезпечує у 3 рази

вищий прибуток (25142,7 грн/га проти 8314,4 грн/га у соняшнику). Це зумовлено поєднанням вищої врожайності (23,85 ц/га) та кращої ринкової ціни (1896,0 грн/ц).

Таблиця 3.1

Економічна ефективність вирощування основних культур в 2024 році

Показники	Соняшник	Ріпак озимий
Середня урожайність, ц/га	19,30	23,85
Витрати на 1 га, грн	21049,4	20073,1
Собівартість 1 ц насіння, грн	1090,5	841,8
Середня ціна реалізації, грн/ц	1521,3	1896,0
Виручка від реалізації на 1 га, грн	29361,1	45219,6
Прибуток на 1 га, грн	8314,4	25142,7
Рівень рентабельності, %	39,5	125,2

Джерело: власні розрахунки

Ефективність витрат та собівартість: Ріпак демонструє кращу окупність операційних витрат. Собівартість 1 ц ріпаку на 22,8% нижча, ніж соняшнику, що в умовах воєнної інфляції та здорожчання ресурсів (добрив, ПММ) робить його менш ризикованою культурою. Кожна гривня, інвестована у виробництво ріпаку, приносить 1,25 грн чистого прибутку, тоді як у соняшнику — лише 0,39 грн.

Розглянувши дані таблиці 3.2 оцінюємо адаптивну здатність та силу продуктивності сучасних гібридів олійних культур у посушливих умовах Миколаївської області. Результати порівняння свідчать про те, що серед досліджуваної групи озимого ріпаку найбільш високою пластичністю та стабільністю у формуванні врожаю вирізняється гібрид Аліот, показник якого становить 56,7 ц/га. Це на 5% вище за гібрид «Клеопатра» та на 7% перевищує показник «Синтетіка». Саме цей гібрид демонструє найкращу стійкість до абіотичних стресів (зимостійкість та посухостійкість), що є критичним для

Південного регіону України в умовах воєнного стану, коли доступ до зрошення може бути обмеженим.

На основі дослідження сортових характеристик та врожайності рекомендується зробити ставку на гібрид «Аліот». Впровадити у виробництво саме цей гібрид озимого ріпаку на запланованій площі 200 га. Його високий генетичний потенціал дозволить господарству сформувати значний валовий збір, який за ринкової ціни 13 000 грн/т повністю перекриє інвестиційні витрати на насіння та добрива вже у перший рік реалізації проекту. Оскільки «Аліот» є інтенсивним гібридом, він потребує чіткого дотримання термінів посіву (друга половина серпня). Це гарантує розвиток потужної кореневої системи, здатної витримати весняні посухи, характерні для Миколаївщини. Рекомендується передбачити у бюджеті витрати на якісні ретарданти (регулятори росту) для цього гібрида. Це запобіжить переростанню ріпаку восени та допоможе розкрити можливості в 56,7 ц/га, зазначеного в таблиці, навіть за несприятливих погодних умов.

Таблиця 3.3

Урожайність зерна соняшнику, ц/га

Гібриди соняшнику (інтенсивного типу)	Урожайність, ц/га	Гібриди соняшнику (стійкі до посухи)	Урожайність, ц/га
Антоціан (контроль)	42	Сріблястий	35
Сіріус	40	Раудіс	28
Клеопатра С	38,5	Ясон	32
Аліот С	41,2	Форвард	34,5

Джерело: дані сортовипробувань та наукових установ

Продуктивності різних гібридів соняшнику в умовах Миколаївської області дозволяє зробити висновки щодо підвищення ефективності галузі. Найбільш високу пластичність у формуванні врожаю серед групи інтенсивних гібридів виявив сорт Антоціан (42,0 ц/га), який ми приймаємо за контроль. Високі показники також продемонстрував гібрид Аліот С (41,2 ц/га), що лише на

1,9% менше стандарту. Для отримання пікової врожайності ці гібриди потребують інтенсивної технології живлення. Найнижчий рівень врожайності серед досліджуваних гібридів продемонстрував сорт Раудіс (28,0 ц/га), що на 14 ц/га (або на 33,3%) менше за показник лідера. Гібрид Сіріус сформував врожайність на рівні 40,0 ц/га, що менше контролю на 2 ц/га (4,8%), а гібрид Сріблястий — на 7 ц/га (16,7%). Обґрунтування вибору для підприємства: Для впровадження у ПСП «Корпорація України» найбільш доцільним є використання гібрида Антоціан. Попри складні умови воєнного стану, цей гібрид демонструє найвищу стабільність врожаю та олійність, що безпосередньо впливає на рівень прибутку з одного гектара.

Враховуючи високу пластичність гібрида Антоціан, рекомендується збільшити частку його посівів у структурі олійних культур. Це дозволить господарству стабільно отримувати понад 40 ц/га навіть при помірних витратах на мінеральне живлення. Оскільки інтенсивні гібриди (Антоціан, Аліот) мають довший період вегетації, для забезпечення своєчасного збирання та зменшення втрат насіння рекомендується обов'язкове проведення десикації. Це дозволить зберегти якість олії та прискорити отримання виручки. Оскільки соняшник поступається ріпаку за ціною реалізації, але є більш стабільним у вирощуванні, підприємству слід використовувати гібрид Антоціан як «страхову» культуру, що гарантує валовий збір прибутку при будь-яких логістичних обмеженнях.

Розглянувши характеристики врожайності лідируючих гібридів ріпаку та соняшнику, ц/га. Можна зробити висновки, що озимий ріпак (гібрид Аліот) демонструє суттєво вищу врожайність порівняно з лідером серед соняшнику (гібрид Антоціан). Різниця становить 14,7 ц/га (або +35%). Це пояснюється здатністю озимого ріпаку краще використовувати вологу осінньо-зимового періоду, що в умовах степової зони Миколаївщини є вирішальним фактором.

З таблиці 3.4 ми бачимо, що загальна потреба в насінневому матеріалі для реалізації проекту з підвищення ефективності олійної галузі на площі 400 га становить 22 ц. Зокрема:

1. Для ріпаку озимого (гібрид Аліот): при розрахунковій площі 200 га та нормі висіву 6 кг/га (0,06 ц/га), потреба в насінні складає 12 ц. Враховуючи сучасну ринкову вартість якісного гібридного насіння, загальні витрати на його купівлю становлять 54,0 тис. грн.

2. Для соняшнику (гібрид Антоціан): при аналогічній площі 200 га та технологічній нормі висіву 5 кг/га (0,05 ц/га), необхідно 10 ц насіння. Через вищу вартість посівної одиниці соняшнику (гібриди інтенсивного типу), витрати на цю культуру є більшими і становлять 58,0 тис. грн.

Сумарна інвестиція в насінневий фонд олійних культур становить 112,0 тис. грн. Слід виділити, що витрати на насіння соняшнику на 8 % перевищують витрати на ріпак, що пояснюється біологічними особливостями культур та ціновою політикою на ринку гібридного насіння в умовах воєнного стану.

Оскільки насіння гібридів Аліот та Антоціан є дорогим інвестиційним ресурсом, необхідно ПСП «Корпорація України» забезпечити їх передпосівну обробку фунгіцидними та інсектицидними протруювачами системної дії. Це дозволить зберегти густоту стояння рослин та гарантувати використання продуктивного потенціалу, закладеного в таблицях 3.2. та 3.3. Використовувати сівалки точного висіву для дотримання норми (0,06 ц/га для ріпаку та 0,05 ц/га для соняшнику). Навіть незначне перебільшення норми призведе до перевитрат бюджету (на кожні зайві 0,5 кг насіння соняшнику на гектар господарство втрачатиме близько 6 тис. грн на всій площі).

3.2. Застосування екологічних гербіцидів та інтегрований захист посівів

За сучасного рівня використання землі в степовому регіоні найнебезпечнішим чинником є високий ступінь засміченості, який за своїм рівнем деструктивного впливу та економічних збитків це явище перевершує такі проблеми, як втрата родючості через ерозію, погіршення фізичного стану ґрунту, брак вологи та масове розмноження шкідників чи патогенів. Для ПСП «Корпорація України», що працює в умовах ризикованого землеробства Півдня,

подолання шкодочинності бур'янів засобами, які б спричинили мінімальний руйнівний вплив на екологічну рівновагу, є стратегічним пріоритетом.

Таблиця 3.6

Розрахунок потреби та вартості гербіцидів для захисту олійних культур у ПСП «Корпорація України» (2024 р.)

Назва гербіциду	Доза, л/га (кг/га)	Площа обробки, га	Необхідна кількість, л (кг)	Ціна за одиницю, грн/л (кг)	Загальна вартість, тис. грн
Соняшник					
		792,16			1 809,70
Чистопол (РК)	4	792,16	3168,6	255,5	809,6
Геліос (РК)	3	792,16	2376,5	166,3	395,2
Диктор (РК)	3	792,16	2376,5	200	475,3
Герб 900 (КЕ)	2	792,16	1584,3	82	129,6
Ріпак					
		78			125,5
Бутізан Авант	2,5	78	195	480	93,6
Салса	0,025	78	1,95	13500	26,3
Фюзілад Форте	1	78	78	72	5,6
УСЬОГО	—	870,16	—	—	1 935,20

Джерело: власні розрахунки

Соняшник є домінуючою олійною культурою в ПСП «Корпорація України», займаючи 792,16 га, що становить значну частку ріллі господарства. Це підкреслює вузьку спеціалізацію підприємства та необхідність високої якості захисту рослин.

Загальні витрати на гербіцидний захист олійного клину складають 1 935,2 тис. грн. Найбільша частка витрат припадає на підготовку ґрунту та десикацію

соняшнику (препарати Чистопол та Диктор), що є виправданим для забезпечення рівномірного дозрівання на такій великій площі.

Застосування спеціалізованих гербіцидів «Геліос» для соняшнику та «Бутізан» для ріпаку дозволить суттєво знизити конкуренцію культурних рослин із бур'янами за поживну вологу та мікроелементи. Це особливо критично для Миколаївщини в умовах воєнного стану, де через дефіцит ресурсів посіви часто страждають від забур'яненості.

Завдяки гербіцидному захисту соняшника прогнозується приріст врожайності на 5,1 ц/га, що дозволить вийти на рівень 24,40 ц/га (ріст на 26,4% порівняно з 2024 роком).

Ріпак демонструє ще вищу чуйність на захист — приріст складе 8,5 ц/га, що дозволить досягти врожайності 32,35 ц/га (+35,6%).

Збільшення врожайності за рахунок захисту рослин безпосередньо впливає на зниження собівартості 1 ц продукції. Отриманий приріст врожайності дозволить розподілити постійні витрати на більшу кількість продукції, що зробить підприємство більш стійким до цінових коливань на ринку ПММ та добрив.

Використання гербіцидів «Геліос» та «Бутізан» є виправданим інвестиційним кроком, оскільки приріст продуктивності культур значно перевищує витрати на придбання препаратів, забезпечуючи розширене відтворення капіталу підприємства навіть у надскладних умовах господарювання [50].

Важливим етапом підвищення економічної ефективності олійництва в ПСП «Корпорація України» є прогнозування валових зборів. Обсяг валового збору залежить від двох основних факторів: посівної площі та врожайності. Враховуючи умови військового стану, стратегія підприємства на 2026 рік базується на збереженні існуючих посівних площ під олійними культурами з одночасним підвищенням їх продуктивності за рахунок інтенсифікації захисту.

Результати проведених розрахунків представлені в таблиці 3.8

**Розрахунок планового валового збору олійних культур у
ПСП «Корпорація України» на 2026 р.**

Культура	Площа, га	Врожайність проектна, ц/га	Проектний валовий збір, ц
Соняшник	792,16	24,4	19328,7
Ріпак	78	32,35	2523,3
Усього	870,16	—	21852,0

Джерело: власні розрахунки

Прогнозні показники валового збору олійних культур на 2026 рік демонструють кількісний результат впровадження запропонованої стратегії інтенсифікації виробництва.

1. Масштаби виробництва: При загальній площі посіву 870,16 га, підприємство планує отримати сумарний валовий збір у розмірі 21 852,0 ц. Основна частка валу припадає на соняшник — 19 328,7 ц, що забезпечує стабільність товарної маси підприємства.

2. Ефект інтенсифікації: Завдяки досягненню проектної врожайності (24,4 ц/га для соняшнику та 32,35 ц/га для ріпаку), валовий збір ріпаку прогнозується на рівні 2 523,3 ц. Це створює надійний резерв «швидкої ліквідності» та валютної виручки, що є критичним в умовах воєнного стану.

3. Виробнича стійкість: Збільшення обсягів валового збору при стабільних площах свідчить про перехід підприємства на якісно новий рівень господарювання, де зростання виробництва відбувається не за рахунок розширення земель, а завдяки технологічній модернізації (точному землеробству та ефективному захисту рослин).

Проектна структура собівартості олійних культур у ПСП «Корпорація України» свідчить про перехід до інтенсивної моделі вирощування, що є критично важливим для підвищення ефективності в умовах воєнного стану.

Таблиця 3.9

**Структура собівартості на 1 ц олійних культур у
ПСП «Корпорація України»**

Статті витрат	2024 рік		Проект		Проект у % до 2024 року
	тис. грн	%	тис. грн	%	
Соняшник					
Прямі матеріальні витрати	9658,6	57,9	12158,6	63,1	125,9
<i>з них: насіння та пос. мат.</i>	1679,1	10,1	1679,1	9,1	100
<i>мінеральні добрива</i>	2551,7	15,3	3251,7	26,7	127,4
<i>нафтопродукти</i>	2487,0	14,9	2487,0	13,5	100
<i>решта матеріальних витрат (ЗЗР)</i>	2940,8	1,8	4740,8	41,4	161,2
Прямі витрати на оплату праці	1019,2	6,1	1019,2	5,5	100
Інші прямі та загальновиробничі витрати	5996,7	36,0	5996,7	32,5	100
Виробнича собівартість всього	16674,5	100,0	19274,5	99,5	115,6
Ріпак					
Прямі матеріальні витрати	831,1	53,1	986,1	57,3	118,6
<i>з них: насіння та пос. мат.</i>	4,0	0,3	4,0	0,4	100,0
<i>мінеральні добрива</i>	449,4	28,7	499,4	50,6	111,1
<i>нафтопродукти</i>	174,3	11,1	174,3	17,4	100,0
<i>решта матеріальних витрат (ЗЗР)</i>	203,4	1,3	308,4	31,3	151,6
Прямі витрати на оплату праці	70,9	4,5	70,9	4,1	100,0
Інші прямі та загальновиробничі витрати	663,7	42,4	663,7	38,6	100,0
Виробнича собівартість всього	1565,7	100,0	1720,7	100,0	109,9

Джерело: розраховано за даними форми № 50 сг та власні розрахунки

Запропонована структура собівартості дозволяє максимально ефективно використовувати кожен гектар ріллі, перетворюючи додаткові матеріальні витрати на гарантований прибуток, що є головним завданням для агробізнесу в сучасних складних умовах. Порівняння фактичних даних 2024 року та проектних показників на 2026 рік дозволяє оцінити реальний вплив запропонованих заходів на економічний стан ПСП «Корпорація України»

Проект передбачає суттєве підвищення врожайності — соняшнику на 26,4% (до 24,4 ц/га) та ріпаку на 35,6% (до 32,35 ц/га). В умовах воєнного стану, коли земельні ресурси обмежені, саме інтенсифікація виробництва дозволяє наростити валовий збір без розширення площ.

Найбільш вражаючі результати проект демонструє за культурою ріпак. Прибуток на 1 ц продукції зростає на 56,9% (до 1175,8 грн), а рівень рентабельності сягає 120,7% (проти 65,3% у 2024 р.). Це підтверджує, що впровадження інтенсивних технологій (ЗЗР та якісного насіння) робить ріпак головним фінансовим драйвером підприємства.

По соняшнику прогнозується значне зростання виручки від реалізації — на 53,7%, що забезпечується як збільшенням обсягів продажу, так і очікуваним зростанням ціни до 1850 грн/ц. Хоча виробнича собівартість дещо зросте через витрати на інтенсифікацію, загальний прибуток від соняшнику збільшиться на 31%.

Запропонований проект доводить свою ефективність: загальна сума прибутку зростає, а ріпак стає надрентабельною культурою. Це створює фінансову «подушку безпеки», необхідну для стабільної роботи господарства в умовах воєнних ризиків, та дозволяє окупити інвестиції в сучасні засоби захисту рослин і техніку.

3.3. Економічна ефективність використання добрив при вирощуванні соняшнику та ріпаку

Для ПСП «Корпорація України», що здійснює діяльність у зоні ризикованого землеробства Миколаївської області, ефективність живлення визначається здатністю добрив підвищувати стійкість рослин до абіотичних стресів (посухи, високих температур). Азот є головним рушієм вегетативного росту, фосфор забезпечує розвиток потужної кореневої системи та енергетичний обмін, а калій відповідає за водоутримувальну здатність тканин та олійність. Особливе місце у технології вирощування ріпаку займає сірка, яка входить до складу незамінних амінокислот (метіоніну та цистину) і безпосередньо впливає на синтез білка та стійкість до патогенів.

Економічна доцільність застосування добрив у 2024 році визначалася законом спадної віддачі та необхідністю оптимізації витрат в умовах воєнного стану. Методологія оцінки ефективності включає розрахунок таких ключових показників:

1. **Технологічний ефект** — абсолютний приріст урожайності від застосування певної дози добрив.
2. **Окупність витрат** — кількість додатково отриманої продукції (або її вартості) на 1 кг діючої речовини чи на 1 грн понесених витрат.
3. **Чистий дохід від хімізації** — різниця між вартістю приросту врожаю та витратами на придбання, транспортування та внесення добрив.

Важливим аспектом 2024 року стала адаптивне дозування: підприємство відмовилося від суцільного високого фону на користь локального внесення під час посіву та позакореневих підживлень. Це дозволило зменшити логістичне навантаження та ризики невикористання добрив рослинами через дефіцит вологи.

Так ось, економічна ефективність використання добрив у ПСП «Корпорація України» у 2024 році базувалася на принципах наукового мінімалізму та високої окупності. Для соняшнику пріоритетом залишається

збалансоване стартове живлення, а для ріпаку — обов'язкове поєднання азоту з сіркою. Подальше підвищення ефективності вбачається у глибшому вивченні ґрунтових запасів та впровадженні рідких добрив (КАС), які є більш технологічними в умовах обмежених опадів.

Реалізація запропонованих заходів з оптимізації живлення та впровадження інноваційних технологій точного землеробства дозволяє прогнозувати суттєве зростання валового виробництва до 2026 року. Розрахунок очікуваного валового збору олійних культур відображено в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

Розрахунок валового збору

Культура	2024 р., ц	2026 р., ц	Проект у % до 2024 року
Соняшник	15291	19329	126,4
Ріпак	1860	2523	135,6
Разом	17151	21852	127,4

Джерело: власні розрахунки

Валового збору показує суттєве зростання обсягів виробництва олійних культур у ПСП «Корпорація України» до 2026 року. Завдяки впровадженню інтенсивної технології (використанню якісного насіння та гербіцидів), загальний валовий збір зростає на 27,4% — з 17 151 ц до 21 852 ц. Обсяги збору соняшнику збільшаться на 26,4%, що забезпечить основну товарну масу підприємства. Ріпак демонструє найбільш динамічне зростання — на 35,6%, що підкреслює високу ефективність запропонованих заходів саме для цієї культури.

Таке значне збільшення валового збору при тих самих посівних площах свідчить про перехід підприємства на якісно новий, інтенсивний шлях розвитку. Це дозволить не лише покрити витрати на нові препарати та техніку, а й суттєво підвищити чистий прибуток господарства.

Однак, оцінка ефективності неможлива без глибокого вивчення витратної частини. Собівартість — це частина вартості продукту праці, сукупність витрат у грошовій формі, яка використовується на відновлення спожитих засобів

виробництва й оплати праці. Це синтетичний показник, який акумулює в собі результативність використання всіх видів ресурсів: від палива та добрив до робочого часу персоналу.

Економічна ефективність вирощування соняшнику та ріпаку визначається передусім розрахунком їхньої собівартості. Собівартість — це синтетичний показник, який акумулює в собі результативність використання всіх видів ресурсів: від насіння та добрив до палива та оплати праці.

Для обґрунтування інноваційного проекту на 2026 рік у ПСП «Корпорація України» було розроблено структуру собівартості соняшнику та ріпаку, що базується на фактичних даних 2024 року та враховує зростання витрат на мінеральне живлення (інтенсифікація) при одночасній оптимізації логістики та використання нафтопродуктів (Додаток Є).

Проект на 2026 рік показує, що підприємство переходить на інтенсивну технологію, збільшуючи витрати лише на ті статті, які прямо підвищують урожайність.

За даними таблиці ми бачимо, що за проектом, порівняно з 2024 роком, відбулися чималі зміни. Валовий збір соняшнику зріс на 26,4% і склав 19329 ц.

За рахунок збільшення інтенсивності та врожайності (яка зросла з 19,3 ц/га до 24,4 ц/га), підприємство отримує значно більший обсяг продукції для реалізації. Виробнича собівартість 1 ц продукції за проектом складає 1137 грн. Прибуток від реалізації соняшнику значно зростає і становить 4853,0 тис. грн, що на 31,0% більше за показник 2024 року. При цьому ціна реалізації за проектом зростає до 1850 грн/ц, що разом із нарощенням обсягів виробництва забезпечує стабільний рівень рентабельності та покращення фінансового стану підприємства.

Прогнозований приріст урожайності та збільшення маси прибутку підтверджують ефективність запропонованих заходів з інтенсифікації вирощування соняшнику в умовах воєнного стану.

Аналогічні розрахунки проведено для ріпаку озимого.

Таблиця 3.14.

**Економічні показники виробництва ріпаку на перспективу за рахунок
інтенсифікації технології**

Показники	2024 р.	Проект 2026 р.	Проект у % до 2024 р.
Урожайність, ц/га	23,85	32,35	135,6
Валовий збір, ц	1860,0	2523,0	135,6
Реалізовано, ц	12633,0	2523,0	20,0
Рівень товарності, %	679,2	100,0	14,7
Виробничі витрати на вирощування, тис. грн	1565,70	2458,0	157,0
Виробнича собівартість 1 ц, грн	841,8	974,2	115,7
Виручка від реалізації, тис. грн	23194,0	5424,5	23,4
Ціна реалізації 1 ц, грн	1896,0	2150,0	113,4
Одержано прибутку від реалізації, тис. грн	9466,0	2966,5	31,4
Прибуток на 1 ц, грн	749,3	1175,8	156,9
Рівень рентабельності виробництва, %	65,3	120,7	184,8

Джерело: розраховано на основі прогнозних розрахунків

По проекту, порівняно з 2024 роком, відбулися значні позитивні зміни у виробництві ріпаку. Валовий збір культури зріс на 35,6% і склав 2523,0 ц. За рахунок суттєвого підвищення інтенсивності технології, урожайність зросла з 23,85 ц/га до 32,35 ц/га (на 35,6%). Це дозволило значно покращити якісні показники ефективності: хоча виробнича собівартість 1 ц зросла до 974,2 грн, ціна реалізації за проектом прогнозується на рівні 2150,0 грн/ц.

Особливу увагу слід звернути на прибуток: прибуток на 1 центнер продукції зростає на 56,9% і становить 1175,8 грн (проти 749,3 грн у 2024 р.). В результаті рівень рентабельності виробництва ріпаку за проектом сягає 120,7%, що у 1,8 раза вище за фактичний показник.

Ріпак за проектом стає найбільш високорентабельною культурою в господарстві. Випереджаюче зростання прибутку над витратами підтверджує правильність стратегії інтенсифікації та дозволяє підприємству суттєво зміцнити свою конкурентоспроможність.

ВИСНОВКИ

Оцінка загального стану господарства свідчить про його фінансову стійкість. ПСП «Корпорація України» є спеціалізованим господарством зерново-олійного напрямку. Протягом аналізованого періоду вартість основних засобів зросла, а виручка від реалізації продукції продемонструвала позитивну динаміку, що підтверджує здатність підприємства адаптуватися до складних макроекономічних умов воєнного стану.

1. Динаміка посівних площ демонструє чітку стратегію на розширення виробництва олійних. Площа під соняшником стабільно займає вагому частку в структурі посівів, а озимий ріпак став стратегічною культурою завдяки своїй високій ліквідності на зовнішніх ринках та можливості отримання «перших грошей» для фінансування наступних польових робіт.

2. Структура витрат у рослинництві залишається матеріаломісткою. Найбільшу частку займають витрати на насіння, добрива та ПММ (близько 80%). Така структура підкреслює високу залежність економіки олійної галузі від цін на енергоносії та імпортні комплектуючі, що вимагає точного планування та оптимізації використання ресурсів.

3. Ефективність реалізації ріпаку виявилася надзвичайно високою в умовах війни. Ця культура забезпечила значну виручку та високий рівень прибутковості на 1 центнер продукції, що дозволило господарству перекрити касові розриви та забезпечити фінансову стабільність у критичні періоди.

4. Проектні заходи щодо підвищення ефективності передбачають перехід на інтенсивну модель вирощування. Заміна існуючих посівів на високоврожайні гібриди — соняшник «Антоціан» та озимий ріпак «Аліот» — є ключовим рішенням. Ці гібриди адаптовані до кліматичних викликів Півдня України та забезпечують максимальну віддачу від внесених добрив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чехова І. В. Формування та розвиток ринку олійних культур в Україні: монографія / І. В. Чехова. Запоріжжя, 2021. 300 с.
http://imk.zp.ua/images/doc/chehova_2021_monografia.pdf
2. Іванець С.М., Мороз Л.А. Економічна ефективність виробництва насіння соняшнику: регіональний аспект // Молодий вчений. 2018. № 12 (64). С. 135–138.
<https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/download/1810/1782/>
3. Маринич Т. Г., Смигунова О. В., Халін С. В., Кальченко М. М. Оцінювання економічного потенціалу аграрних підприємств в умовах воєнного стану // Регіональна економіка. 2025. № 1. С. 119–126.
https://re.gov.ua/re202501/re202501_119_MarenychTH,SmihunovaOV,KhalinSV,KalchenkoMM.pdf
4. Бахмут І.В. Економічна ефективність виробництва олійних культур в умовах ринкової трансформації АПК України. *Вісник аграрної науки*. 2021. № 6. С. 45–52.
5. Григоренко І. О. Проблеми та перспективи розвитку ринку олійних культур в Україні: фокус на експортний потенціал. *Економіка АПК*. 2022. № 10. С. 60–68.
6. Інтенсивна технологія вирощування соняшнику. *Євросем*
<https://evrosem.ua/uk/intensivna-tehnologiya-viroshuvannya-sonyashniku/>
7. Левчук В. Г. Економічна стійкість аграрного сектора України в умовах військового стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 45. С. 13–18.
8. Пилипенко О. О. Логістичні ризики та шляхи мінімізації втрат при експорті олійних культур в умовах війни. *Міжнародний економічний форум*. 2023. № 2. С. 78–85.
9. Прогноз АПК-Інформ. Перспективи українського ріпаку у 2024 році. *Журнал Агроном*. 19.04.2024. : <https://www.agronom.com.ua/analitky-sprognozuvaly-vyrobnytstvo-ta-perspektyvy-ukrayinskogo-ripaku-u-2024-rotsi/>

10. Синюк О. А. Особливості формування собівартості виробництва олійних культур в умовах інфляційних та воєнних ризиків. *Аграрна економіка та фінанси*. 2022. № 3. С. 34–40.
11. Урожай ріпаку за 2024 та 2023 роки в Україні по областях. *Superagronom.com*. 21.10.2024. <https://superagronom.com/multimedia/infographics/93-urojay-ripaku-za-2024-ta-2023-roki-v-ukrayini-po-oblastyam>
12. Шинкарук Л.В., Кондратьєв Ю.В. Сучасний стан розвитку ринку олійних культур в Україні: основні тенденції та фактори впливу. *Економіка та суспільство*. 2024. № 12(2). С. 83–90. https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/12/12.2.24_topic_Lidia-Shynkaruk-Yurii-Kondratyev-83-90.pdf
27. Малік М. Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: теорія і практика. Київ: Інститут аграрної економіки, 2022. 144 с.
28. Ульяницька О. В. Рентабельність як основний показник успішності агропідприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 20. С. 44–49.
29. Месель-Веселяк В. Я. Економічні засади розвитку аграрного сектору економіки України. Київ: ННЦ ІАЕ, 2022. 208 с.
30. Данкевич С. М. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва. Житомир: ЖНАЕУ, 2019. 212 с.
31. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV.
32. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV.
33. Козак О. А. Проблеми експортної логістики аграрної продукції Миколаївського регіону. *Інфраструктура ринку*. 2023. № 72. С. 115–121
34. Стан та перспективи розвитку аграрного сектору Миколаївської області: Аналітична доповідь Миколаївської ОВА, 2024. 62 с.
35. Миколаївська обласна державна адміністрація: офіційний сайт.
36. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні : навч. посіб. / за ред. С. Ф. Голова. Дніпро : ТОВ «Баланс-Клуб», 2021. 816 с.
37. Череп А. В., Череп О. Г. Економіка підприємства : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Кондор, 2023. 560 с.

38. Могильна Л. М. Вплив цінового диспаритету на ефективність агровиробництва. *Молодий вчений*. 2021. № 11. С. 156–160.
39. Сільське господарство України за 2022-2023 роки: Статистичний збірник. Київ: Держстат України, 2024. 145 с.
40. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2030 року: Закон України від 21.01.2023 № 2845-ІХ.
41. Лупенко Ю. О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2030 року. Київ: ННЦ ІАЕ, 2021. 76 с.
42. Швиденко М. З., Мельник В. І. Цифрові технології в агробізнесі : навч. посіб. Київ : НУБіП України, 2021. 340 с.
43. Інноваційні технології в агрономії : монографія / за ред. С. П. Танчика. Київ : Центр учбової літератури, 2023. 412 с.
44. Нікітішин В. В. Економічна ефективність вирощування ріпаку в умовах ризикового землеробства : монографія. Вінниця : ВНАУ, 2022. 198 с.
45. Кернасюк Ю. В. Економіка виробництва соняшнику: реалії та прогнози. *Агробізнес Сьогодні*. 2024. № 3.
46. Тарасенко О. І. Особливості вирощування ріпаку озимого на Півдні України. *Зрошуване землеробство*. 2023. № 79. С. 34–39.
47. Електронний каталог гібридів (соняшник Антоціан, ріпак Аліот).
48. Каленська С. М., Новицька Н. В. Рослинництво : підручник. Київ : ЦУЛ, 2020. 612 с.
49. Іващенко О. О. Забур'яненість посівів — проблема сучасного землеробства. Київ : Фенікс, 2019. 256 с.
50. Лихочвор В. В. Рослинництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур : навч. посіб. 4-те вид., випр. і доповн. Львів : Українські технології, 2021. 1088 с.
51. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2029 року. Постанова КМУ.

ДОДАТКИ

Додаток А

Вихідні дані для визначення спеціалізації підприємства

Види продукції, галузі та підгалузі	Вартість продукції в середньому за 5 років, тис. грн	Структура (P), %	i (ранг)	2i - 1	P * (2i - 1)
Рослинництво (всього)	67084,00	х	х	х	х
у т.ч.: зернові та зернобобові	37646,20	х	х	х	х
— пшениця озима	28684,70	42,76	1	1	42,76
— соняшник	19760,90	29,46	2	3	88,38
— ріпак	12955,10	19,31	3	5	96,55
— кукурудза	43560	6,49	4	7	45,43
— горох	3193,30	4,76	5	9	42,84
— ячмінь озимий	1570,00	2,34	6	11	25,74
— послуги та інше	261,70	0,39	7	13	5,07
Сільське господарство і послуги	67084,00	100,00	х	х	346,77

Джерело: розраховано за даними форми №50 с

Коефіцієнт спеціалізації визначається за формулою:

$$K_{cn} = \frac{100}{\sum P(i-1)},$$

Де:

P — питома вага кожного виду продукції у структурі виручки;

i — порядковий номер (ранг) виду продукції у ранжованому ряду за питомою вагою (від найбільшого до найменшого).

$$K_{cn} = \frac{100}{351,36} \approx 0,28$$

Вихідні дані для визначення вартості валової продукції в постійних цінах

Види продукції	Ріпак	Пшениця озима	Ячмінь ярий	Горох	Соняшник	Кукурудза
Валове виробництво, ц						
2020	577	29825	3465	3429	9491	6515
2021	-	41742	4295	3105	18808	21430
2022	9982	36824	2842	4676	8512	4860
2023	10183	41081	3136	1971	13029	5892
2024	1860	42345	-	3700	15291	4524
Постійна ціна 2020 р., грн/ц	2823,22	505,98	630,88	346,75	1097,67	531,08
Вартість валової прод., тис. грн						
2020	1629,0	15091,0	2186,0	1189,0	10418,0	3460,0
2021	-	17550,0	1755,0	1670,0	13365,0	4971,0
2022	13574,0	18975,0	1328,0	2224,0	10895,0	2327,0
2023	12171,0	21994,0	1572,0	1744,00	15704,0	2690,0
2024	1565,7	18978,1	-	2508,5	16674,5	3009,9
2024 р. у % до 2020 року	96,11	125,76	-	210,98	160,05	86,99

Джерело: розраховано за даними форми №50 сг; 29-сг

Вихідні дані для розрахунку показників ряду динаміки

Періоди	Культура	Посівна площа, га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, ц
2020	Соняшник	612,35	15,50	9491
	Ріпак	132	4,37	577
2021	Соняшник	682,19	27,57	18808
	Ріпак	-	-	-
2022	Соняшник	416,63	20,43	8512
	Ріпак	370	26,98	9982
2023	Соняшник	506,48	25,72	13029
	Ріпак	509	20,00	10183
2024	Соняшник	792,16	19,30	15291
	Ріпак	78	23,85	1860

Джерело: розраховано за даними форм №50 сг та 4-сг

Вихідні дані для факторного аналізу прибутку від реалізації соняшнику підприємства ПСП «Корпорація України» за 2020 – 2024 рр.

Показники	2020 р.	2024 р.	Відхилення (+/-)
Виручка від реалізації, тис.грн (V)	17701,0	16847,0	-854,0
Повна собівартість реаліз. продукції, тис.грн	9927,0	13143,4	3216,4
Прибуток від реалізації, тис.грн (П)	7774,0	3703,6	-4070,4
Повна собівартість 1 ц/грн (S)	571,8	1186,8	615,0

Джерело: розраховано за даними форми №50 сг; 21-заг

Вихідні дані для факторного аналізу прибутку від реалізації ріпаку підприємства ПСП «Корпорація України» за 2021 – 2024 рр.

Показники	2021 р.	2024 р.	Відхилення (+/-)
Виручка від реалізації, тис.грн (V)	1680,00	4500,00	2820,00
Повна собівартість реаліз. продукції, тис.грн	643,00	1823,00	1180,00
Прибуток від реалізації, тис.грн (П)	1037,00	2677,00	1640,00
Повна собівартість 1 ц/грн (S)	334,90	486,10	151,20

Джерело: розраховано за даними форми №50 сг

Структура собівартості ріпаку

Статті витрат	2024 рік (факт)		Проект 2026 рік		Проект у % до 2024 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Прямі матеріальні витрати	831,1	53,1	986,1	57,3	155,0	118,6
<i>з них:</i>						
насіння та посадковий матеріал	4,0	0,3	4,0	0,4	0,0	100,0
мінеральні добрива	449,4	28,7	499,4	50,6	50,0	111,1
нафтопродукти	174,3	11,1	174,3	17,7	0,0	100,0
решта матеріальних витрат (ЗЗР)	203,4	1,3	308,4	31,3	105,0	151,6
Прямі витрати на оплату праці	70,9	4,5	70,9	4,1	0,0	100,0
Інші прямі та загальновиробничі витрати	663,7	42,4	663,7	38,6	0,0	100,0
<i>з них:</i>						
амортизація необоротних активів	318,1	47,9	318,1	47,9	0,0	100,0
відрахування на соціальні заходи	16,0	2,4	16,0	2,4	0,0	100,0
оплата послуг сторонніх організацій	135,6	20,4	135,6	20,4	0,0	100,0
решта інших витрат	194,0	29,2	194,0	29,2	0,0	100,0
Виробнича собівартість — всього	1565,7	100,0	1720,7	100,0	362	109,9

Джерело: розраховано за даними форми № 50 сг